

ГУРВАН ТАЛТ ЗӨВЛӨЛИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТАЙЛАН 2021 он

Малчдын гомдол барагдуулах
гэрээний хэрэгжилт (2021)

АГУУЛГА

ГУРВАН ТАЛТ ЗӨВЛӨЛИЙН УДИРДАХ НЭГЖИЙН МЭНДЧИЛГЭЭ

1-Р БҮЛЭГ. УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

- 1.1 Зөвлөлийн дарга, хурлууд
- 1.2. Гурван Талт Зөвлөлийн гишүүд
- 1.3. ГТЗ-ийн гишүүдийн ашиг сонирхлын зөрчлийг удирдах журам
- 1.4. Зөвлөх үйлчилгээ
- 1.5. Хяналт үнэлгээ
- 1.6. Мэдээллийн ил тод байдал
- 1.7. Чадавхи бэхжүүлэх
- 1.8. Нарийн бичиг
- 1.9. Зөвлөлд ирсэн санал хүсэлт гомдлыг шийдвэрлэсэн байдал

2-Р БҮЛЭГ. ГЭРЭЭНИЙ ХЭРЭГЖИЛТ

- 2.1. Хөөн хэлэлцэх нөхөн олговор
- 2.2. Мониторинг
 - 2.2.1 Байгаль орчны нөхөн сэргээлтийн ажлын явц
 - 2.2.2. Хамтын оролцоотой байгаль орчны мониторингийн хөтөлбөр
 - 2.2.3. Бэлчээрийн хяналт
 - 2.2.4 Тоорой модны мониторинг
- 2.3.Тогтвортой амьжиргааны төсөл хөтөлбөр
 - 2.3.1. Газар тариалангийн төсөл
 - 2.3.2 Оёдлын төсөл
 - 2.3.3 Махны чиглэлийн Ангус үхэр үржүүлэх төсөл
 - 2.3.4. Махны чиглэлийн Гавилууд хонины аж ахуй эрхлэх төсөл
 - 2.3.5. Малчин аппликэйшн төсөл
 - 2.3.6. Оюутны сургалтын тэтгэлэгт хөтөлбөр
- 2.4 Ундайн голын өв соёл төсөл
- 2.5 Малчдын гар худаг сэргээн завсарлах ажил
- 2.6 Малчдын хороо бууц засварын ажил
- 2.7 Малчдын гүн өрмийн худагт нарны эрчим хүчээр ажилладаг ус өргүүрийн тоног төхөөрөмж суурилуулах ажил
- 2.8 Мал нядалж мах бэлтгэх болон хадгалах үйлдвэрийн барилга барих ажил

Хавсралт 1. Гэрээний хэрэгжилт 2021 он

ГУРВАН ТАЛТ ЗӨВЛӨЛИЙН УДИРДАХ НЭГЖИЙН МЭНДЧИЛГЭЭ

Д.НАМСРАЙ

ГУРВАН ТАЛТ ЗӨВЛӨЛИЙН
АХЛАГЧ, ХАНБОГД СУМЫН
ЖАВХЛАНТ БАГИЙН МАЛЧДЫН
ТӨЛӨӨЛӨЛ

Х.ОТГОНЖАРГАЛ

ГУРВАН ТАЛТ ЗӨВЛӨЛИЙН
УДИРДАХ НЭГЖИЙН ГИШҮҮН,
ХАНБОГД СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ОРЛОГЧ

С.ДОРЖДЭРЭМ

ГУРВАН ТАЛТ ЗӨВЛӨЛИЙН УДИРДАХ
НЭГЖИЙН ГИШҮҮН, “ОЮУ
ТОЛГОЙ” ХХК-ИЙН ОРОН НУТГИЙН
ХАРИЛЦААНЫ ХЭЛТСИЙН ДЭМЖЛЭГ,
ТҮНШЛЭЛИЙН МЕНЕЖЕР

Тайлант онд Гурван талт зөвлөлийн талууд, гишүүд, малчид, хамтрагч байгууллагууд (Малчдын гомдол барагдуулах гэрээ-1, гэрээ-2)-ний хэрэгжилтийг хангахын төлөө тууштай хамтран ажиллалаа. Коронавирустхалдвар (Ковид-19) цартахлын нөхцөл байдлаас улбаалан төлөвлөсөн ажлуудаа хэрэгжүүлэхэд тодорхой бэрхшээлүүдтэй тулгарсан хэдий ч гэрээнд тусгагдсан олон ажлуудыг амжилттай урагшлуулаад байна. 2021 онд гэрээгээр тохирсон ажлуудын хэрэгжилт 74% гүйцэтгэлтэй буюу нийт төлөвлөсөн ажлуудын дийлэнх хувь нь хэрэгжээд байна. Эдгээрээс өрхийн хөөн хэлэлцэх нөхөн олговрын ажил нь хэрэгжилтийн хувь хамгийн өндөртэй байгааг энд онцлон дурдах нь зүйтэй. Батлагдсан нэхэмжлэлийн дагуу 3.6 тэрбум төгрөгийг 157 малчинд нөхөн олговор хэлбэрээр олгоод байна. Өмнөх онуудад амжилттай хэрэгжсэн зарим төслүүдийг ГТЗ-өөр зөвшилцөн хэлэлцсэний үндсэн дээр үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэхээр шийдвэрлэсэн. 2020-2021 онд ГТЗ-ийн үйл ажиллагааг удирдлага зохион байгуулалтын хувьд шинэ шатанд гаргах олон ажлуудыг санаачлан хэрэгжүүллээ. ГТЗ-ийн дүрэмд заасны дагуу хариуцлагатай, ёс зүйтэй, авилга, ашиг сонирхлын зөрчлөөс ангид, нам улс төрөөс ангид байх зарчмыг баримталж ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлэх үүднээс “ГТЗ-ийн гишүүдийн ашиг сонирхлын зөрчлийг удирдах журам” батлан хэрэгжүүлж эхэлсэн. Мөн ГТЗ-ийн үйл ажиллагааны ил тод байдлыг хангахын тулд ГТЗ-ийн албан ёсны цахим хуудас, фейсбүүк хаяг нээж сонирхогч талуудад мэдээллийг түргэн шуурхай хүргэхэд ихээхэн анхаарсан жил байлаа. Ирж буй 2022 онд ГТЗ-ийн нийт гишүүд (Малчдын гомдол барагдуулах гэрээ-1, гэрээ-2)-ний хэрэгжилтийг улам эрчимжүүлж, ёс зүйтэй, хариуцлагатай ажиллаж бидний хэрэгжүүлж буй төсөл хөтөлбөрийн үр шим цаашид илүү олон хүнд хүрэх болно гэдэгт итгэлтэй байна. Итгэлцэлд суурилсан сайхан ирээдүйг бид хамтдаа бүтээнэ.

Сайн үйлс дэлгэрэх болтугай.

БҮЛЭГ.1 УДИРДЛАГА, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

1.1 ЗӨВЛӨЛИЙН УДИРДЛАГА, ХУРЛУУД

Гурван талт зөвлөлийн дүрэмд зааснаар Зөвлөлийн шийдвэрийг Зөвлөлийн бүх гишүүдийн хурлаар хэлэлцэж шийдвэрлэдэг. Зөвлөлийн хурлыг тогтмол зохион байгуулж, Гэрээний хэрэгжилт болон бусад үйл ажиллагааны талаар хэлэлцэж шийдвэрлэхээр заасан байдаг. 2021 онд Ковид-19 цар тахлын халдвараас сэргийлэх нэгдсэн хорио хязгаарлалт бүхий шинэ хүндрэлтэй нөхцөлд Зөвлөлийн үйл ажиллагааны тасралтгүй байдлыг хангах, Гэрээний хэрэгжилтийг урагшлуулах үүднээс харилцаа холбоондоо зайны арга барицыг нэвтрүүлээ. 2021 онд Гурван талт зөвлөлийн хурлыг бүх гишүүдийн оролцоотойгоор 1, 3, 6, 8, 10 дугаар саруудад зохион байгуулж ажилласан. Хурлуудыг хагас онлайн байдлаар MS Teams системийг ашиглан зохион байгууллаа. Зөвлөлийн тэргүүнээр талуудын ахлах гишүүд жил бүрээр ээлжлэн ажиллахаар дүрэмд зохицуулсны дагуу 2020 оны 6 сараас эхлэн Малчдын төлөөллийн ахлах Зөвлөлийн даргаар ажиллаж байна. Зөвлөлийн Удирдах нэгжийн хурал хоёр долоо хоног тутамд тогтмол хийгдэж ирлээ. 2021 онд Зөвлөлийн хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагаа, төсөл хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг хангах үүднээс ажлын хэсгүүд буюу Зөвлөлийн мэдээллийн зорилтыг хэрэгжүүлэх болон гэрээний хэрэгжилтийг хангах зорилго бүхий “Эрүүл малчин-3”, “Малчны зах”, “Мал нядалгааны зам ажиллуулах”, “Бэлчээрийн усан хангамж сайжруулах”, “Малын тэжээлийн ургамал тариалалт судлах” ажлын хэсгүүдийг байгуулж, холбогдох ажил, арга хэмжээг үе шаттайгаар зохион байгууллаа.

1.2 ГУРВАН ТАЛТ ЗӨВЛӨЛИЙН ГИШҮҮД

Орон нутгийн Засаг захиргааны төлөөллүүд

(Х.Отгонжаргал) Ханбогд сумын Засаг даргын орлогч
(Б.Алтангэрэл) Ханбогд сумын ЗДТГ-ын Уул уурхай, байгаль орчин хариуцсан мэргэжилтэн
(Э.Жамбалсанжид) Ханбогд сумын Жавхлант багийн Засаг дарга
(М.Мягмаржав) Ханбогд сумын Баян багийн Засаг дарга
(Д.Эрдэнэцэцэг) Ханбогд сумын Гавилууд багийн Засаг дарга

Малчдын төлөөллүүд

(Д.Намсрай) Жавхлант багийн малчдын төлөөлөл
(Ө.Баттогтох) Жавхлант багийн малчдын төлөөлөл
(Ч.Намнансүрэн) Жавхлант багийн малчдын төлөөлөл
(Р.Бадамдорж) Баян багийн малчдын төлөөлөл
(Ц.Ганбаатар) Баян багийн малчдын төлөөлөл
(Д.Наранхүү) Баян багийн малчдын төлөөлөл
(Ц.Олонбаяр) Номгон багийн малчдын төлөөлөл
(Д.Эрхэмбаатар) Номгон багийн малчдын төлөөлөл
(У.Гантөмөр) Номгон багийн малчдын төлөөлөл
(Д.Отгончулуу) Гавилууд багийн малчдын төлөөлөл
(Т.Насанбуян) Гавилууд багийн малчдын төлөөлөл
(М.Хашбаатар) Гавилууд багийн малчдын төлөөлөл

Оюу Толгой ХХК-ны төлөөллүүд

(С.Дорждэрэм) Орон нутгийн харилцааны хэлтсийн дэмжлэг, түншлэлийн менежер
(Л.Баярбаатар) Орон нутгийн харилцааны хэлтсийн мэргэжилтэн
(Л.Мөнх-Оргил) Уурхайн үйл ажиллагаа хариуцсан ерөнхий зөвлөх
(С.Отгонбаатар) Усны менежментийн багийн ахлагч
(Ж.Эрдэнэбилэг) Хөдөлмөрийн харилцааны менежер

2019 оны 7 сард шинэчлэн баталсан ГТЗ-ийн дүрэмд зааснаар ГТЗ-ийн гишүүдийн тоог 22 болгож нэмэгдүүлсэн. Энэ өөрчлөлт нь Зөвлөлийн үйл ажиллагаанд малчдын оролцоог нэмэгдүүлэх үүднээс малчдын талын төлөөллийн тоо 12 болгосонтой холбоотой юм. Ингэснээр Ханбогд сумын Засаг захиргаа болон Оюу толгой ХХК-ийн талын төлөөлөл тус бүр 5 төлөөлөлтэй хэвээрээ, малчдын талын төлөөллийн тоо 12 болоод байна.

1.3 ГУРВАН ТАЛТ ЗӨВЛӨЛИЙН ГИШҮҮДИЙН АШИГ СОНИРХЛЫН ЗӨРЧЛИЙГ УДИРДАХ ХҮРЭЭНД

2021 оны 1 сарын 28-ны өдрийн ГТЗ-ийн ээлжит хурлаар “Гурван талт зөвлөлийн үйл ажиллагаанд ашиг сонирхлын зөрчлийг удирдах журам”-ыг хэлэлцэж баталлаа. Уг журам нь ГТЗ-ийн үйл ажиллагааг Ханбогд сумын нийтийн ашиг сонирхолд нийцүүлэх, ил тод байдлыг хангах, олон нийтийн итгэлийг даах нөхцөлийг бүрдүүлэх үүднээс ГТЗ-ийн үйл ажиллагаанд ашиг сонирхлын зөрчил гарахаас урьдчилан сэргийлэх, удирдах, хянах зорилготой. Журмын хүрээнд ашиг сонирхлын байдлыг мэдүүлэх, баталгаажуулах, хувийн ашиг сонирхлын зөрчлийг удирдах, журам зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагыг зохицуулсан болно. Түүнчлэн ГТЗ-ийн үйл ажиллагаанд ашиг сонирхлын зөрчлийг удирдах зарчим болон Ашиг сонирхлын зөрчлийг мэдэгдэх, тайлбарлах явцыг тодорхой тусгасан ба

Зөвлөлийн гишүүн хувийн ашиг сонирхлын мэдүүлгээ өөрөө үнэн зөв гаргах үүрэгтэй болохыг тусгасан байна. Зөвлөлөөс хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагаанд гишүүдийн өмнө тавигдах хязгаарлалтууд, тухайлбал шийдвэр гаргах, сурталчлах, төлөөлөх эрхтэй холбоотой ашиг сонирхлыг зөрчлөөс сэргийлэх хязгаарлалтуудыг мөн оруулж өгсөн болно. Журмын хэрэгжилтэд хяналт тавих үүргийг ГТЗ-ийн Дотоод хяналтын хороо гүйцэтгэх ба ашиг сонирхлын зөрчлийн мэдүүлэгт дүн шинжилгээ хийж, хяналт шалгалтын дүгнэлт гаргаж, Зөвлөлд тайлагнах үүрэг хүлээх юм. Гурван талт зөвлөлийн үйл ажиллагаа нь ашиг сонирхлын зөрчлөөс сэргийлж чадсанаар ГТЗ-ийн үйл ажиллагааны ил тод байдлыг хангаж, сум орон нутгийн иргэдийн итгэлийг хүлээж, цаашид тогтвортой, амжилттай хэрэгжүүлэхэд нэн чухал ач холбогдолтой юм.

1.4 ЗӨВЛӨХ ҮЙЛЧИЛГЭЭ

ГТЗ-ийн дүрмийн 7 дугаар бүлэгт тусгагдсаны дагуу ГТЗ-ийн малчдын төлөөллийн зөвлөхөөр Хариуцлагатай байдлын зөвлөл (Accountability Council International NGO-AC) олон улсын байгууллага ажиллаж байна. Ханбогд сумын “Хөгжлийн шийдэл” ТББ нь ГТЗ-ийн Малчны зах, мал нядалгааны замыг байгуулах төслийг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, Малчин аппликейшн, Тогтвортой хөгжлийн төслүүдэд зөвлөхөөр ажиллаж байна.

Дотоод хяналт

ГТЗ-ийн дотоод хяналт үнэлгээг 2022 оны 1 сард ГТЗ-ийн ээлжит хурлаар хэлэлцэн зохион байгуулсан. Гэрээний хэрэгжилтийг үнэлэх аргачлалаа тохирч, гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлтийн дагуу гэрээнд заасан арга хэмжээ тус бүрийг нэг бүрчлэн үнэлж, дүгнэн (Малчдын гомдол барагдуулах гэрээ-1, гэрээ-2)-ын нийт 64 арга хэмжээг 2021 онд хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн бөгөөд ГТЗ-ийн ээлжит хурлаар хэлэлцэн 74%-ийн гүйцэтгэлтэй хэрэгжүүлсэн хэмээн үзлээ.

1.5 ХЯНАЛТ ҮНЭЛГЭЭ

ГТЗ-ийн дүрмийн 7 дугаар бүлэгт тусгагдсаны дагуу гэрээний хэрэгжилтэд дотоод, гадаад хяналт үнэлгээ, гурван шатны хяналтын ажиллагаа тогтмол хийгдэж байна. Тайлант онд ГТЗ-ийн дотоод хяналт үнэлгээ, Малчдын төлөөллийн зөвлөлийн хяналт үнэлгээг хийж, ГТЗ-ийн хурлуудаар хэлэлцэн, холбогдох шийдвэрүүдийг гаргаж ажиллалаа. Мөн хараат бус хөндлөнгийн үнэлгээ хийхээр дүрэмд тусгагдсан байгаа.

Өрхийн хөөн хэлэлцэх нөхөн олговор олгох ажиллагааны хэрэгжилт хамгийн өндөр гүйцэтгэлтэй буюу 95.1%, нийтийн нөхөн олговрын хүрээнд тохирсон ажлыг хэрэгжилт хамгийн доогуур буюу 41%-ийн гүйцэтгэлтэй байна. Хавсралт 1-д гэрээний хэрэгжилтийн үнэлгээг хүснэгтээр үзүүлээ.

Хөндлөнгийн үнэлгээ

Зөвлөлийн үйл ажиллагаа, Малчдын гомдол барагдуулах 2 гэрээний хэрэгжилтэд хараат бус үнэлгээг хөндлөнгийн байгууллагаар 2022 онд хийлгэхээр төлөвлөсөн.

1.6 МЭДЭЭЛЛИЙН ИЛ ТОД БАЙДАЛ

ГТЗ-ийн үйл ажиллагааны талаарх мэдээллийг сум орон нутгийн иргэдэд шуурхай хүргэх, гадаад дотоодын оролцогч талуудад нээлттэй мэдээллэхийн тулд ГТЗ-ийн <http://tpc.mn/> цахим хуудас, зөвлөлийн албан ёсны (<https://www.facebook.com/TripartiteCouncilB>) фейсбүүк цахим хуудсыг шинээр нээж, мэдээллийг тогтмол хүргэж байна. Мөн ГТЗ-ийн албан ёсны И-мэйл (tripartitecouncil.kb@gmail.com) хаягыг ГТЗ-ийн нарийн бичгийн дарга хариуцан ажиллаж байна.

1.7 ЧАДАВХИ БЭХЖҮҮЛЭХ, ТУРШЛАГА СУДЛАХ

ГТЗ-ийн дүрэмд Зөвлөлийн гишүүд өөрчлөгдөх, шинээр томилогдох явцыг зохицуулсан байдаг. Зөвлөлийн шинэ гишүүдэд Зөвлөлийн үйл ажиллагааны тухай танилцуулах, үйл ажиллагааны онцлог баримтлах зарчим, арга барилыг танилцуулах сургалтыг зохион байгуулахаар төлөвлөсөн бөгөөд цар тахлын нөхцөл байдлаас шалтгаалан зохион байгуулах боломжгүй болсон. Мөн Гурван талт зөвлөлийн төлөвлөгөөт ажлын

хүрээнд Улаанбаатар хотноо туршлага судлах арга хэмжээг 2022 оны нэгдүгээр сарын 11-ний өдрөөс 14-ний өдрүүдэд зохион байгууллаа. Зөвлөлийн гишүүд малын гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, эцсийн бүтээгдэхүүн болгох шат дамжлагуудтай танилцах, бэлчээрийн зүй зохистой ашиглалт, малын тэжээлийн ургамлын тариалалт зэрэг сэдвийн хүрээнд туршлага судалж, үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаатай танилцсан юм.

Туршлага судлах арга хэмжээнд зөвлөлийн талуудаас дараах төлөөллүүд оролцов. Үүнд: Орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагаас Ханбогд сумын Засаг даргын орлогч Х.Отгонжаргал, Байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч Б.Алтангэрэл, Малчдын төлөөллөөс ГТЗ-ийн ахлагч Д.Намсрай, Гавилууд багийн малчдын төлөөлөл М.Хашбаатар, Т.Насанбуян, Баян

багийн малчдын төлөөлөл Р.Бадамдорж, Номгон багийн малчдын төлөөлөл Ц.Олонбаяр, Д. Эрхэмбаатар, Жавхлант багийн малчдын төлөөлөл Ө.Баттогтох, “Оюутолгой” компаниас Орон нутгийн харилцааны хэлтсийн түншлэл хариуцсан менежер С.Дорждэрэм, Хараат бус нарийн бичгийн ажилтан Д.Ууганбаяр нар оролцлоо.

НООС БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААТАЙ ТАНИЛЦАВ

Зөвлөлийн гишүүд туршлага судлах ажлын хүрээнд “Могол ноос” үйлдвэрийн үйл ажиллагаатай танилцаж, Ханбогд суманд ноос боловсруулах үйлдвэр байгуулах боломж, нөхцөлийг судлан хэлэлцсэн юм.

“Могол ноос” үйлдвэр нь нийт хүчин чадлынхаа 20 хувийг ашиглан жилд 16-18 мянган тн ноос бэлтгэдэг байна. Үүний 4000 орчим тн нь бүдүүвтэр, үлдсэн нь бүдүүн ноос байдаг байна. Бүдүүвтэр ноосоор хивс, хивсэнцэр бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэдэг бөгөөд бүдүүн ноосны багахан хэсгийг эсгий, нэхээсгүй эдлэлийн үйлдвэрт ашигладаг. Үйлдвэр нь ноосны түүхий эд бэлтгэхээс эхлээд бэлэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх хүртэлх бүхий л шатны дамжлагыг 100 хувь улсдаа боловсруулдаг цорын ганц үйлдвэр юм.

Гурван талт зөвлөлийн гишүүд Шинжлэх ухаан технологийн их сургуулийн “Тана” лабораторийн эрдэмтэн судлаачидтай уулзаж, Ханбогд суманд малын ногоон тэжээлийн ургамал тариалах боломжийн талаар санал солилцсон.

НОГООН ТЭЖЭЭЛИЙН УРГАМАЛ ТАРИАЛАЛТЫН СУДЛААЧИДТАЙ САНАЛ СОЛИЛЦОВ

Гурван талт зөвлөлийн гишүүд Шинжлэх ухаан технологийн их сургуулийн “Тана” лабораторийн эрдэмтэн судлаачидтай уулзаж, Ханбогд суманд малын ногоон тэжээлийн ургамал тариалах боломжийн талаар санал солилцсон.

Лабораторийн судлаачдын зүгээс “Ханбогд сумын малчдад хэрэгцээт малын тэжээлийг бэлтгэх, нийлүүлэх замаар хөдөө аж ахуйн кластер хөгжүүлэх” төслийг хэрэгжүүлэх арга зам болон гарах үр дүнгийн талаар танилцуулав. Төслийг хэрэгжүүлснээр малчид, тариаланчдын орлого нэмэгдэх, орон нутгийн хөгжилд хувь нэмрээ оруулахын зэрэгцээ хүнс, тэжээлийн аюулгүй, баталгаат систем нэвтэрч, экспортын боломж нэмэгдүүлэх зэрэг ач холбогдолтойг судлаачид ярьж байлаа.

**“МОНГОЛЫН БЭЛЧЭЭР
АШИГЛАГЧДЫН НЭГДСЭН
ХОЛБОО”-НЫ ҮЙЛ
АЖИЛЛАГААТАЙ ТАНИЛЦАВ**

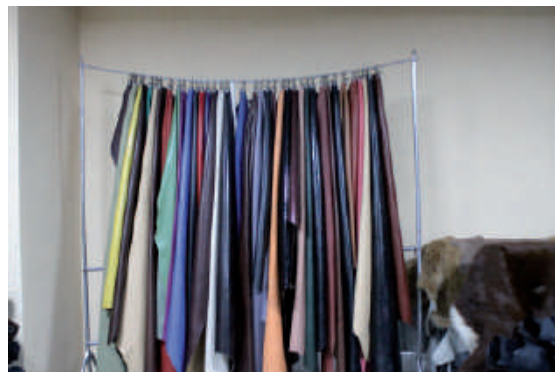

Гурван талт зөвлөлийн гишүүд Монголын бэлчээр ашиглагчдын нэгдсэн холбооны үйл ажиллагаатай танилцаж, бэлчээрийн зүй зохистой ашиглалт, мал, малын гаралтай бүтээгдэхүүний баталгаажуулалт, бэлчээр ашиглалтыг гэрээгээр дамжуулан хариуцлагдажуулах нээрэгсдвийнхүрээнд Монголын бэлчээр ашиглагчдын нэгдсэн холбооноос мэдээлэл бэлтгэж, зөвлөлийн гишүүдэд танилцуулсан. Бэлчээр ашиглалтын гэрээ нь малчдын орлого, амьжиргааны баталгааг дээшлүүлэхээс гадна тогтвортой мал аж ахуйн үйлдвэрлэл болоод байгалийн нөөцийн зохистой ашиглалтыг төлөвшүүлэхэд хамгийн их ач холбогдолтойг мэдээллийн үеэр онцолж байлаа.

Гурван талт зөвлөлийн гишүүд малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, эцсийн бүтээгдэхүүн болгох шат дамжлагуудтай танилцах зорилгоор “Булигаар” арьс, ширний үйлдвэрээр зочилж, үйл ажиллагаатай нь танилцсан. “Булигаар” арьс, ширний үйлдвэр нь арьс, шир боловсруулж эцсийн бүтээгдэхүүн болгон дотоодын болон гадаадын зах зээлд нийлүүлж байна. Тус үйлдвэр нь хагас болон эцсийн боловсруулалт хийсэн бод, богийн арьс жилд 500,000 ширхгийг боловсруулах, 1150 квадрат метр эцсийн боловсруулалт хийсэн арьс, шир, 2.2 сая богийн арьсыг гүн боловсруулах хүчин чадалтай. Дотоодын хэрэглээний 20 гаруй хувийг дангаар бүрдүүлдэг ажээ.

“БУЛИГААР” АРЬС, ШИРНИЙ ҮЙЛДВЭРЭЭР ЗОЧЛОВ

Үйлдвэрийн гол түүхий эд нь бод, бог малын арьс, шир. Гэвч нядалгааны үеийн сэвтэлтээс шалтгаалсан хаягдал ихээр гардаг байна. Нийлүүлж буй арьс, ширний 15-20 хувь нь хаягдал болдог ажээ. Иймээс малчид, нийлүүлэгчдийг энэ тал дээр илүү анхаарах шаардлагатайг сануулж байлаа.

ИНГЭНИЙ СҮҮ БЭЛТГЭН НИЙЛҮҮЛЭХ ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ БОЛОМЖИЙГ СУДЛАХ ЗОРИЛГООР “ТЭСО” ГРУППЫН ТӨСЛИЙН БАГТАЙ УУЛЗАВ

Гурван талт зөвлөлийн гишүүд ТЭСО группийн төв оффисоор зочилж, ингэний сүү бэлтгэн нийлүүлэх төсөл хэрэгжүүлэх боломжийг судлах зорилгоор төслийн багтай уулзалт хийж, төслийн багийнхнаас сонирхсон зүйлсээ асууж ярилцсан. ТЭСО групп нь 2003 онд байгуулагдсан

Өдгөө хүнсний үйлдвэрлэл, барилга бүтээн байгуулалт, хөрөнгө оруулалтын чиглэлээр 26 салбар компани, 2000 гаруй ажилчидтай үйл ажиллагаагаа амжилттай явуулж байна. 400 гаруй нэр төрлийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэдэг үндэсний шилдэг аж ахуйн нэгжүүдийн нэг юм.

ТЭСО корпорациас 2009 оноос эхлэн хэрэгжүүлсэн сүүний үйлдвэрийн төслийн хүрээнд сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, худалдаа чиглэлээр МИЛКО ХХК үүсгэн байгуулагджээ. Тус үйлдвэр хүүхэд багачуудын уух дуртай “Зөв аарцны ундаа”, чацаргана, нэрсний шүүс, мөн

хамгийн өндөр буюу 4 хувийн тослогтой Милко сүү зэргийг тетрапак савлагаар савлаж байна. Мөн “Голден милк” хуурай сүү зэрэг олон төрөлтэй бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж Монголдоо төдийгүй гадаадын улс орнуудад амжилттай экспортолж байна.

“ОЮУ ТОЛГОЙ” КОМПАНИЙН УДИРДЛАГУУДТАЙ УУЛЗАВ

Гурван талт зөвлөлийн гишүүд туршлага судлах ажлын хүрээнд “Оюу Толгой” компанийн удирдлагуудтай уулзалт хийсэн. Уулзалтын үеэр Гурван талт зөвлөлийн үйл ажиллагаа болон 2022 оны төлөвлөлтийн талаар мэдээлэл солилцож ярилцлаа. Түүнчлэн “Хөгжлийн Шийдэл” ТББ-ын зөвлөхүүдтэй уулзаж, мал нядалгааны шугам, малчны зах төслүүдийн засаглалыг хариуцах, дундын хоршоо байгуулах болон бусад төслийн талаар санал солилцсон.

1.8 ХАРААТ БУС НАРИЙН БИЧГИЙН ГАЗАР

ГТЗ-ийн дүрмийн 6 дугаар бүлэгт тусгагдсаны дагуу талуудын хараат бус байдал, тэгш оролцоо, үйл ажиллагааны зохион байгуулалт, ил тод байдлыг хангах үүднээс ГТЗ-ийн Хараат бус нарийн бичгийн газраар “Монголын Тогтвортой хөгжил, нийгмийн хариуцлагын зөвлөл” ТББ шалгарсан.

Монголын тогтвортой хөгжил, нийгмийн хариуцлагын зөвлөл (ТНЗ) нь 2015 онд Монголын уул уурхайн тэргүүлэгч компаниудын тогтвортой хөгжил, байгаль орчин, орон нутгийн харилцаа, нийгмийн хариуцлагын мэргэжилтнүүдийн санаачлагаар байгуулагдсан ашгийн бус нийгэмд үйлчлэх ТББ болно. Тогтвортой хөгжил, хариуцлагатай уул уурхайн үзэл санаа, зарчмыг сурталчлан таниулах чиглэлээр 7 дахь жилдээ үйл ажиллагаа явуулж байна. Тус зөвлөл уул уурхайн салбарын тэргүүлэх зөвлөх, мэргэжилтнүүд болон уул уурхай, эдийн засгийн сэдвээр мэргэшсэн сэтгүүлчдийн багтай.

Үйл ажиллагааны чиглэл:

- Олон улсын болон үндэсний сайн жишиг, холбогдох стандартуудыг нэвтрүүлэх, гарын авлага боловсруулах, мөн бүх талуудад чиглэсэн сургалтууд зохион байгуулах
- Тогтвортой хөгжил, уул уурхай, эдийн засаг, нийгмийн хариуцлагын стратегийн чиглэлээр мэргэшүүлэх, чадавхижуулах, гэрчилгээжүүлэх сургалтууд зохион байгуулах,
- Тогтвортой хөгжил ба Уул уурхайн салбарын нөлөөлөл болон бусад асуудлаар судалгаа, шинжилгээ хийх, зөвлөмж боловсруулах, судалгааны үр дүнд үндэслэн нөлөөллийн үйл ажиллагаа явуулах,
- Тогтвортой хөгжил, компанийн нийгмийн хариуцлага, орон нутгийн харилцаа, олон нийтийн харилцааны стратеги боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд зөвлөх үйлчилгээ үзүүлэх,
- Орон нутгийн харилцаа, Компанийн нийгмийн хариуцлагын чиглэлээр үндэсний сайн туршлагауудыг сурталчлан таниулах,

Тус байгууллагын Удирдах зөвлөлийн дарга О.Батболд, Гүйцэтгэх захирал Н.Ариунтуяа, Өмнөговь дахь менежер, ГТЗ-ийн хараат бус нарийн бичгийн ажилтан Д.Ууганбаяр нартай уулзаж, Гурван талт зөвлөлийн үйл ажиллагааны талаар мэдээлэл өгч, цаашид хэрхэн хамтран ажиллах талаар санал солилцлоо.

1.9 ГУРВАН ТАЛТ ЗӨВЛӨЛД ИРҮҮЛСЭН САНАЛ ХҮСЭЛТ, ӨРГӨДӨЛ ГОМДЛЫГ ШИЙДВЭРЛЭСЭН БАЙДАЛ

2021 онд ГТЗ-д хандан орон нутгийн 3 иргэнээс хүсэлт ирсэн ба ГТЗ ээлжит хурлаар хэлэлцэж, зохих хариуг тухай бүрт нь хүргүүлсэн.

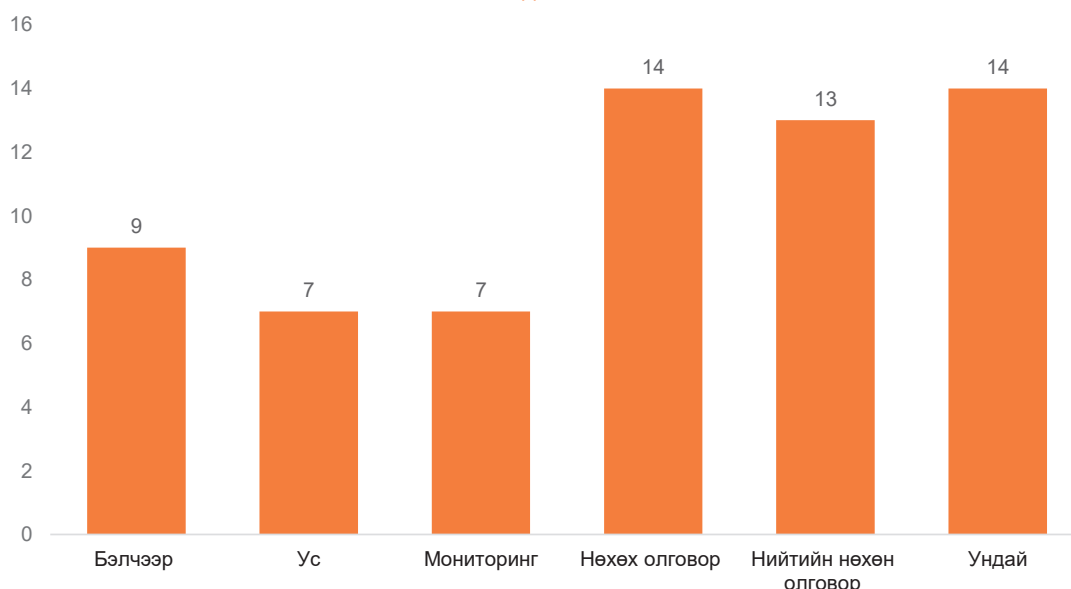
БҮЛЭГ.2 ГЭРЭЭНИЙ ХЭРЭГЖИЛТ

Ханбогд сумын Гурван талт зөвлөлийн талууд болох Ханбогд сумын Засаг захиргаа, Ханбогд сумын малчид, “Оюу толгой” компани хамтран 2017 оны 5 дугаар сарын 9-нд Малчдын гомдол барагдуулах хоёр багц гэрээ байгуулсан. Энэхүү хоёр гэрээнд Бэлчээр, Ус, Нөхөн олговор, Ундай гол зэрэг дэд сэдвүүдийн хүрээнд нийт 64 асуудлыг шийдвэрлэхээр тусгасан ба гэрээний хэрэгжилт 2022 оны 01 сарын байдлаар 74% гүйцэтгэлтэй байна.

2021 онд цар тахлын нөхцөл байдлаас шалтгаалан зарим бэрхшээлтэй тулгарсан

хэдий ч гэрээнд тусгагдсан олон ажлуудыг амжилттай хэрэгжүүллээ. (Малчдын гомдол барагдуулах гэрээ-1, гэрээ-2)-ний заалтуудад тусгагдсан нийт 64 ажлаас 26 ажил бүрэн хэрэгжиж дууссан. Бүрэн хэрэгжсэн зарим ажлуудын ач холбогдол, үр ашгаас хамааран цаашид үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэхээр шийдвэрлэн, 2022 оны үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгасан болно. ГТЗ-ийн санаачлагаар “Эрүүл малчин-3”, хороо бууц засварын ажлуудыг хэрэгжүүлж байна.

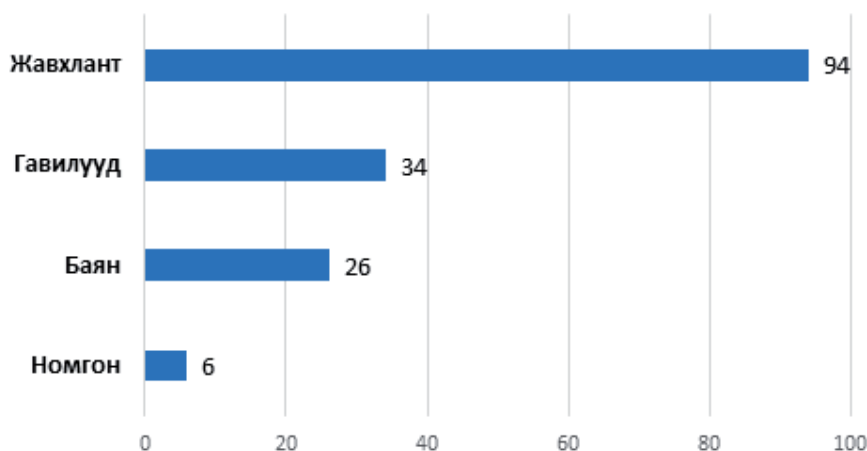
ХЭРЭГЖҮҮЛЭХЭЭР ТУСГАГДСАН 64 АЖЛЫГ ХАРУУЛБАЛ

Гэрээнд тохирсон бүх арга хэмжээний хэрэгжилтийн байдлыг (Хавсралт 1)-ээс үзнэ үү.

2.1 ХӨӨН ХЭЛЭЛЦЭХ НӨХӨН ОЛГОВОР

ХӨӨН ХЭЛЭЛЦЭХ НӨХӨН ОЛГОВОРТ ХАМРАГДСАН ӨРХИЙН ТОО /БАГААР/

Гурван талт зөвлөл нь Гэрээнд тохирсон ажлыг хэрэгжүүлэхийн тулд 2004, 2011 оны нөхөн олговрын хөтөлбөртэй холбоотой малчдын нэхэмжлэлийг шийдвэрлэх үүрэг бүхий Нөхөн олговрын нэхэмжлэлийн хорооны (Нэхэмжлэлийн хороо) үүргийг 2017 оны 06-р сараас 2019 оны 03-р сар хүртэлх хугацаанд гүйцэтгэсэн. Нэхэмжлэлийн хороо нь нийт 235 нэхэмжлэх хүлээн авсан бөгөөд 160 өрхийн нэхэмжлэх нь шалгуур хангаж нөхөн олговор олгогдсон болно.

2.2 МОНИТОРИНГ

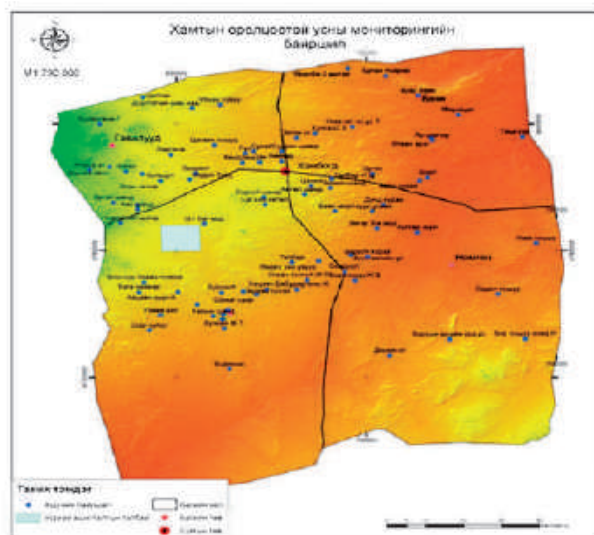
“Оюу толгой” ХХК-ийн Орон нутгийн харилцаа, Байгаль орчны хэлтсүүд хамтран 2011 оноос эхлэн нутгийн малчдын оролцоотой байгаль орчны мониторингийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн. Ханбогд сумын Гурван талт зөвлөлийн 2017 оны 11 сарын 24-нд зохион байгуулсан бүх гишүүдийн анхны хурлын шийдвэрийн дагуу энэхүү хөтөлбөрийг сумын иргэд, малчдын саналаар нийгэмд үйлчлэх “Мөнх ногоон Галба” ТББ-ыг үүсгэн байгуулсан бөгөөд 2018 оны наймдугаар сараас энэхүү байгаль орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхэлсэн. 2021 оны байдлаар нийт 127 малчин 204 цэг дээр тогтмол мониторинг хийж байна.

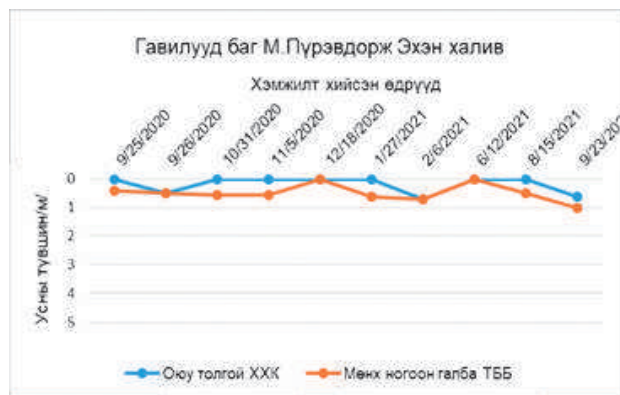
2.2.1 Байгаль орчны нөхөн сэргээлтийн ажлын явц

- Усны хяналт, шинжилгээ : Малчдын гар худаг болон гүний худаг, байгалийн задгай уст цэг, Ханбогд сумын ус хангамжийн цооног, усны чанар, хаягдлын сан
- Зэрлэг амьтан, шувууд: Нүүдэл, шилжилт хөдөлгөөн
- Бэлчээрийн ургамлын судалгаа: Ургамлын бүрхэвч түүний төрөл, тархац, био масс
- Агаарын чанар: Уурхайн үйл ажиллагаа, зам ашиглалтаас үүсэх тоосжилт
- Ховор мод: Тоорой, хайлаас модны тооллого
- Оюутолгой уурхайн хаягдлын сангийн хяналт

Энгийн гар худгийн мониторингид 4 багийг хамарсан нийт 86 малчин, 87 гар худагт усны түвшний хяналт хийж байна. Эдгээр энгийн гар худгуудын усны түвшин хэлбэлзэл нь цаг агаар болон хур тунадас, худгийн ашиглалт, засвар үйлчилгээ, малын тоо, бусад хүчин зүйлсээс хамаарч 0,10-0,40 м бага хэлбэлзэж байна.

“Оюу толгой” ХХК нь 69 энгийн гар худагт хэмжилт хийдэг. Мөн малчдын 16 энгийн гар худагт Оюу толгой давхар усны түвшний мониторинг хийдэг бөгөөд хоёр байгууллагын хэмжилт ойролцоо, хэмжилтийн зөрүү багатай тохирч байна. Оюутолгой болон Малчдын хэмжилтийн зөрүү 0.05-0.20 м байна.

Дараагийн жилүүдэд хэмжилтийн зөрүүг тогтоох, сайжруулах арга хэмжээг авч ажиллана. “Оюу Толгой” ХХК Байгаль орчны хэлтсийн ажилтны хэмжсэн хэмжилт, “Мөнх ногоон галба”

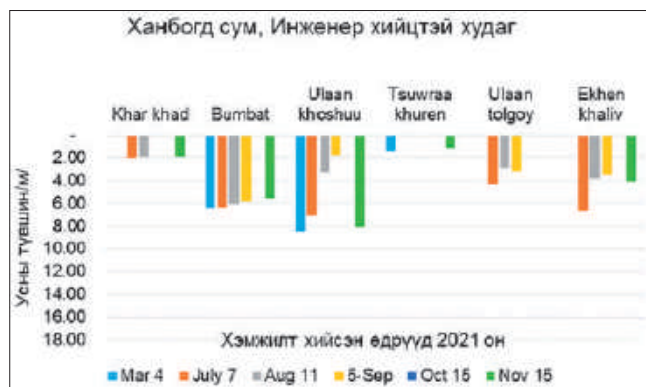
ТББ-ын малчдын хэмжсэн хэмжилтийн үр дүнг харьцуулсан байдлаар хүргэж байна.

2.2.2 Хамтын оролцоотой байгаль орчны мониторингийн хөтөлбөр

Малчдын гүн өрмийн болон инженерийн хийцтэй худаг

Ханбогд сумын 4 багийг хамарсан нийт 16 малчны гүн өрмийн болон инженерийн хийцтэй худаг, ирээдүйд ашиглах усан хангамжийн 1 цооногт улирал тутамд 1 удаа хэмжилт хийж байна. Хэмжилтийг гар ажиллагаатай автомат түвшин хэмжигч багажаар хэмжиж байна. Эдгээр худгуудад цаг агаар болон улирлын чанартай усны түвшин хэлбэлзэл ажиглагдаж байна.

Худгуудын дундаж түвшний хэлбэлзэл 0,05-0,30м ажиглагдсан. Өвлийн саруудад 0,05-0,10 м усны түвшин буурч, 3,4-р улиралд усны түвшин аажмаар дээшилж түвшиндээ ирж байна. Нийт худгууд болон цооногуудын усны түвшин хэлбэлзэлийг доорхи графикуудаар харуулж байна.

Ханбогд сумын хэмжээнд нийт 4 багийг хамарсан 8 булаг, задгайд 2021 оноос эхлэн задгай уст цэгийн мониторинг хийж эхэлсэн. Эдгээр булаг, задгайн тэжээмжийн мужид буух хур тунадасны хэмжээнээс хамаарч усны хэмжээ нэмэгдэж буурч байна. Булаг, задгайд усны сээр нуруугүйтэн амьтдын судалгааг хийж 8 төрлийн сээр нуруугүйтэнг илрүүлэв.

Зураг.1 Номгон баг “Цэцэрлэгийн задгай” II-р сар

Зураг.2 Номгон баг “Цэцэрлэгийн задгай” 3-р сар

2.2.3 Бэлчээрийн хяналт

Мөн энэ онд малчид 16 цэг дээр хур тунадасны мониторинг болон цаг агаарын хэв шинжийг тодорхойлж эхэлсэн. Энэ жил Номгон, Гавилууд багийн нутаг дэвсгэрийн зарим хэсгүүдэд 3-р улиралд хур тунадас ахиу орсонтой холбоотой бэлчээрийн ургамлын ургац сайжирч 3, 4-р улиралд отор нүүдэлгүй байна. Жавхлант багийн нийт нутаг дэвсгэрээр хур тунадас бага унасанаас хамаарч тухайн бүс нутаг дотроо отор нүүдэл ихтэй бэлчээрийн

ургамлын ургац тааруу мөн энгийн гар худгийн усны түвшин харилцан адилгүй хэлбэлзэлтэй байна.

Баян багт нийт нутаг дэвсгэрийн дийлэнхи хэсгүүдэд зуншлага тааруу байсан хэдий ч 7 дугаар сарын дунд үеэс 8 дугаар сарын эхэн хүртэлх олон жилийн дунджаас ахиу хур тунадас орж бэлчээрийн ургамлын ургалт сайжирсан отор нүүдэлгүй болсон. Эдгээр мониторингийн үр дүнг графикт харуулав.

Усны дээжийг сумын төвийн хүн ам олноор ашигладаг болон малчдын энгийн гар худаг, Оюу толгойн төслийн талбайн “Хаягдалын сан” орчмын худгуудаас түүвэрлэн дээж авч Улаанбаатар хотын магадлан итгэмжлэгдсэн “Ханлаб” лабораторит шинжлүүлэн усны химийн болон бактерилогийн хяналт хийхэд стандартын шаардлага хангаж байна.

Зэрлэг амьтны ажиглалт судалгаа

Ханбогд сумын хэмжээнд нийт 16 зэрлэг амьтан ажиглагч малчид оролцож байна. Үүнээс идэвхитэн Байгаль хамгаалагч 3 тогтмол оролцон ажиглалт хийж байна. Энэхүү ажил нь 2019 оны 8-р сарын 20-с 2021 оны

12 сарын 20-ыг хүртэлх хэрийн судалгааны тогтсон замналын дагуу нийт хугацаанд ажиглагч малчид 48000 км-т өнөөдрийг хүртэл тасралтгүй мониторингыг хийсэн байна. Нийт ажиглагч нарт тааралдсан зэрлэг

амьтдын тоо толгой, байршил, нүүдэл зэргийг цаашид цаг хугацаандаа тасралтгүй ажиглалт мониторингийг үргэжлүүлэн судлах, тандах мөн ажиглалтаас гадна тодорхой цэгүүдэд зэрлэг амьтан ажиглагч автомат камерийн судалгааг туршин ажиглалтыг хийж байна. Хулан адуу, хар сүүлт нь ус, бэлчээрийн сорьц

даган нүүдэллэж байгаа нь мониторингийн үр дүнгээс харагдаж байна. Харин Аргаль хонь, Янгир ямаа нь тухайн бүс нутаг болох Галбын уулс түүний салбар хад цохиотой уул, агуй, ууланд ус, ургамлын сорьц даган идээшилж суурьшмал амьдралтай амьтан болох нь ажиглагдаж байна.

Иймд Галбын их говьд тууртан амьтдын судалгааг тогтсон хугацаандаа цаг бүртээ үргэжлүүлэн танадан судлах ажлыг тасралтгүй ажиглалт мониторингийг явуулж байх нь зайлшгүй шаардлагатай байгаа харагдаж байгаа юм. Одоогийн байдлаар хулгайн ан, байгалийн жамаар үхсэн амьтны сэг, зэм нийт ажиглагч нарт бүртгэгдээгүй байна.

3-6 саруудад нийт ажиглагч нарт тоологдсон зэрлэг амьтдын тоо толгой нь эрс буурсан байна. Энэ нь цаг агаарын нөхцөл байдал шууд нөлөөлж байгаа нь мониторингын явцад ажиглагдаж байлаа. Ханбогд сумын хэмжээнд цас болон хур тундасын хэмжээ бага орсон үүнээс шалтгаалан өвс ургамлын гарц муу байлаа. Харин зэргэлдээх сум болох Дорноговь аймгийн Хатанбулаг сумын нутагт цас болон бороо ихээр орсон тул Хулан, хар сүүлтийн цөм нутаг болох Галбын говь дахь том сүрэглэлт газар зүйн хувьд зүүн талруу цөмрөн нүүж байгаа нь нийт ажиглагч нарт бүртгэгдэж байлаа. Харин 8 сарын дунд үеэс бороо хур ихтэй бэлчээр ургамлын гарц сайн байсан учир зэрлэг амьтдын цөм сураг Галбын говьд ихээр бүртгэгдэж эхэлсэн юм.

Бэлчээрийн ургамлын судалгаа

“Мөнх ногоон галба” ТББ нь 2020 онд Ханбогд сумын ЗДТГ, Цаг уурын өртөө, “Оюу Толгой ХХК”-ийн Байгаль орчны хэлтэстэй хамтран Ханбогд сумын нутаг Номгон, Гавилууд, Жавхлант, Баян багийн бэлчээрийн хэвшинжийг төлөөлөх 18 цэгийг сонгон, бэлчээрийн урт хугацааны мониторингийг хийж эхлүүлсэн. Үүний дагуу “Мөнх ногоон галба” ТББ нь 2021 оны 8 дугаар сарын 09-14-ний өдрүүдэд Ханбогд сумын Цаг уурын өртөө болон нутгийн 7 малчинтай хамтран тухайн 18 цэгт бэлчээрийн судалгааг шугам-цэгийн бичиглэлийн арга зүйг ашиглан хийж гүйцэтгэсэн. Хорнадагийн

Эрдэм шинжилгээний төвөөс боловсруулсан “Rangeland database” программд бэлчээрийн судалгааны мэдээг оруулж, боловсруулалт хийсэн. 2020 онд DIMA 2.5 хувилбарыг хэрэглэсэн бол 2021 онд DIMA 5.5 хувилбарыг ашигласан

Зураг.3 Бэлчээрийн урт хугацааны мониторингийн цэгүүд

1.1. Шугам-цэгийн бичиглэлийн мэдээллийн үр дүн

Шугам-цэгийн бичиглэл бол хөрсний өнгөн хэсэг дээрх ургамал, хагд, чулуу болон биологийн хурдсуудын бүрхцийг тодорхойлох түргэвчилсэн, нарийвчлал сайтай арга юм. Шугам-цэгийн бичиглэлийг 18 цэгт 50м урттай 2 шугам татаж хийсэн. Гавилууд, Баян, Номгон, Жавхлант баг тус бүр 4 цэг, Ханбогд сумын төвийн ойролцоо 2 цэгт хийж, мэдээг Rangeland database програмд оруулж боловсруулалт хийсэн. Судалгааны 18 цэгээс навчны бүрхэц хамгийн их Гавилууд багийн Бударгана 38%, Ханбогд суман дахь 2-р цэг 31,25%, Гавилууд багийн Эхэн халив 30,5% байв. Халцгай газрын хэмжээ хамгийн их Жавхлант баг Дайчингийн заг 98%, Номгон баг Бүйлстийн ам 93% байв. Тухайлбал:

- Ерөнхийдөө навчны бүрхэц нэмэгдсэнээр тухайн орчны доройтлыг тэсвэрлэх чадвар нэмэгдэнэ.
- Суурийн бүрхэц тухайн орчны урт хугацааны өөрчлөлтийг бодитойгоор харуулдаг үзүүлэлт
- Халцгай газрын эзлэх хувь нэмэгдсэнээр хөрс, ус, салхины элэгдэлд өртөх эрсдэл өндөр болно

Зураг.4 Бэлчээрийн мониторинг, шугаман-цэгийн бичиглэл хийж буй явц

1.2. Олон наст ургамлын суурь хоорондын хоосон зайн мэдээллийн дүн

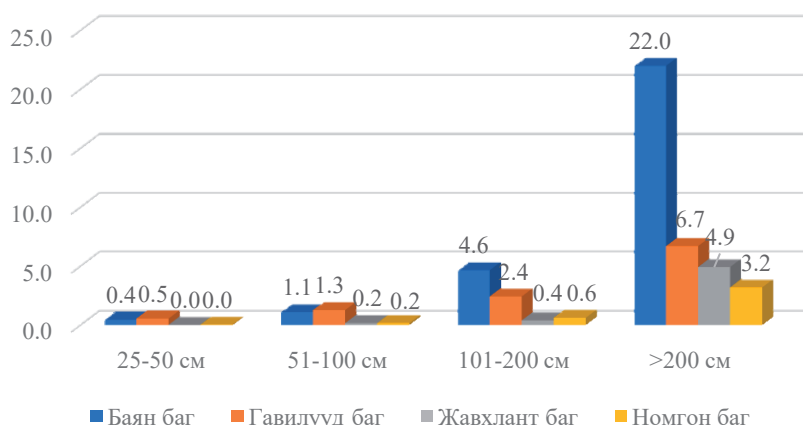

График.1 Багуудын ургамлын суурь хоорондын хоосон зайн эзлэх хувийг харьцуулав.

Цэг тус бүрд шугамын дагуух олон наст ургамлын суурь хоорондын хоосон зайг хэмжин, цуглуулсан мэдээг Rangeland database програмд оруулж боловсруулалт хийсэн.

Олон наст ургамлын суурь хоорондын хоосон зайг туузан метрийн дагуух 25-50, 51-100, 101-200, 200 см-ээс дээш урттай хоосон зайн эзлэх хувийг тооцож гаргахад Баян

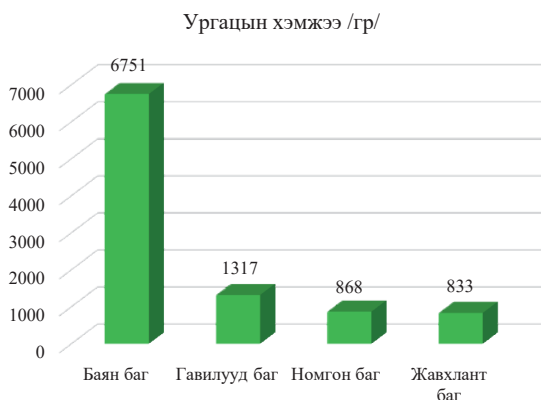
баг, Гавилууд баг ургамлын суурь хоорондын хоосон зай хамгийн их, Номгон баг, Жавхлант баг ургамлын суурь хоорондын зай хамгийн бага байна.

Зураг.5 Олон наст ургамлын суурь хоорондын хоосон зайг хэмжилт хийж буй явц

Судалгаанаас үзэхэд Баян, Гавилууд баг ургамалжилт элбэг бөгөөд ургамлын суурь хоорондын хоосон зай хамгийн их байхад Номгон, Жавхлант баг ургамалжилт ховор ургамлын суурь хоорондын хоосон зай бага байна.

Ургацын мэдээлэл

Цэг тус бүрд шугаман зүсэлтийн дагуу санамсаргүй аргаар 5 дээж авч жинг хэмжин Rangeland database програмд оруулж боловсруулалт хийсэн. Судалгаанаас дүгнэхэд Баян, Гавилууд багийн ургацын хэмжээ их, Номгон, Жавхлант багийн ургацын хэмжээ бага байна. Баян баг ургацын хэмжээ 6751гр, Гавилууд баг ургацын хэмжээ 1317гр, Номгон баг 868гр, Жавхлант баг 833 гр байна.

Зураг.6 Ургацын дээж авч буй явц

Малчдын оролцоотой бэлчээрийн урт хугацааны мониторингийн 18 цэгт шугам-цэгийн бичиглэл, олон наст ургамлын суурь хоорондын хоосон зай, ургацын дээжийг авч хэмжин бэлчээрийн судалгааг гүйцэтгэсэн. Үүнд:

- ▶ Судалгааны 18 цэгээс навчны бүрхэц хамгийн их нь Бударгана, Ханбогд суман дахь 2-р цэг, Эхэн халив, халцгай газрын хэмжээ хамгийн их нь Дайчингийн заг, Номгон багын Бүйлстийн ам зэрэг байсан.
- ▶ Гавилууд, Баян баг навчны бүрхэц их, халцгай газрын хэмжээ бага байхад Номгон, Жавхлант баг навчны бүрхэц бага, халцгай газрын хэмжээ их байв.
- ▶ Баян баг, Гавилууд баг ургамлын суурь хоорондын хоосон зай хамгийн их, Номгон баг, Жавхлант баг ургамлын суурь хоорондын зай хамгийн бага байна.
- ▶ Баян баг ургацын хэмжээ 6751гр, Гавилууд баг ургацын хэмжээ 1317гр, Номгон баг 868гр, Жавхлант баг 833гр байна.
- ▶ Rangeland database програмд 2021 оны бэлчээрийн судалгааны мэдээг оруулж мэдээллийн санг баяжуулав.

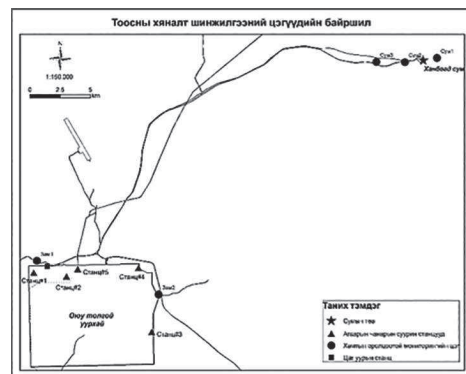
Тоосны хяналт шинжилгээ

Ханбогд сумын нутагт нийт таван байршилд тоосны хяналт шинжилгээний цэгүүдийг байгуулсан.

Сум.1 цэг нь сумын төвийн зүүн талд, Сум.2 цэг нь сумын төвийн баруун талд, Сум.3 цэг нь Уужим-Од компанийн уурхайлах талбайн зүүн талд байрласан. Үлдсэн хоёр цэг нь Оюу толгой уурхайн талбайн орчимд байрлана. Зам.1 нь Таван толгой-Гашуун сухайт чиглэлийн нүүрсний замаас Оюу толгой уурхай хүртэлх 13 км замын хажууд, Зам.2 цэг нь Оюу толгой уурхайн зүүн талд тус тус байрлана (Хавсралт 1). Хяналт шинжилгээг Dusttrak DRX 8533 aerosol monitor багажийг хяналт шинжилгээний цэгүүдэд 24 цагийн турш байршуулж, хэмжилтийн ажлыг хийж гүйцэтгэсэн.

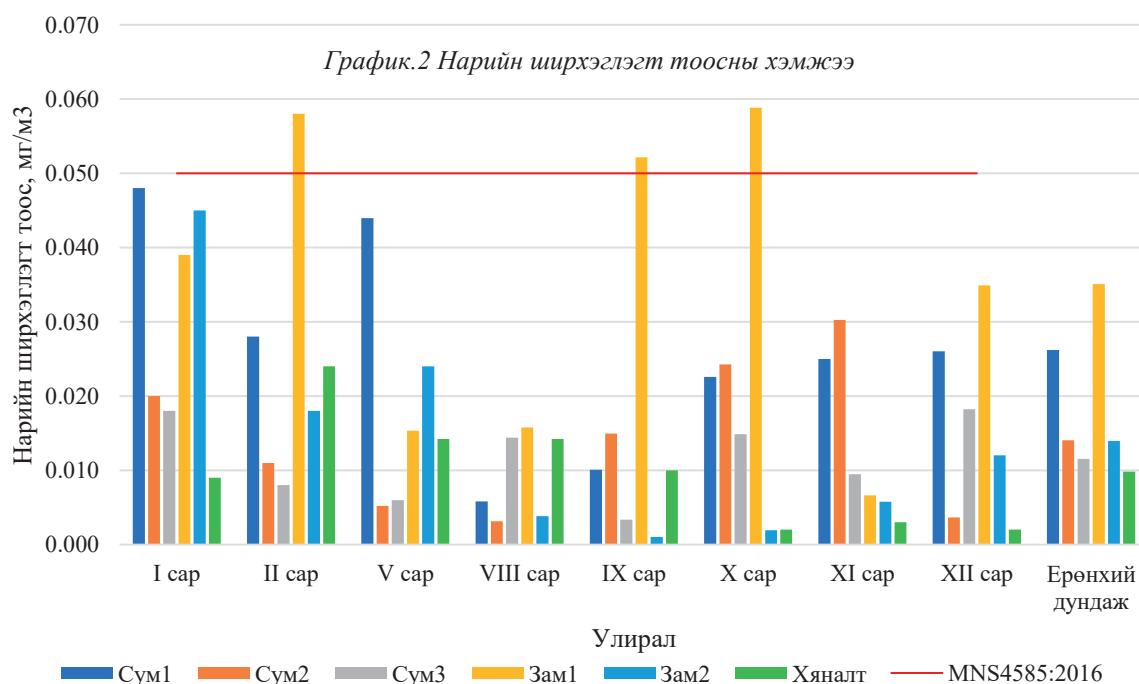
Зураг.7 Хяналт шинжилгээ явуулсан байршил, хэрэглэгдэхүүн

Тоосны хяналт шинжилгээгээр нарийн ширхэглэгт тоосны хоногийн дундаж агууламж Сум.1 цэгт 0.006 мг/м³ - 0.048 мг/м³, Сум.2 цэгт 0.003 мг/м³ - 0.030 мг/м³, Сум.3 цэгт 0.003 мг/м³ - 0.018 мг/м³, Зам.1 цэгт 0.007 мг/м³ - 0.059 мг/м³, Зам.2 цэгт 0.001 мг/м³ - 0.045 мг/м³ хооронд хэлбэлзэж байв. Нарийн ширхэглэгт тоосны хоногийн дундаж агууламж нь Монгол улсын агаарын чанарын стандартад заасан 0.050мг/м³ хэмжээнээс хэтрэх ёсгүй.

Энэхүү стандарт шаардлагатай харьцуулахад хяналт шинжилгээний цэгүүдэд нарийн

ширхэглэгт тоосны агууламж Сум1, Сум2, Сум3, Зам2 цэгүүдэд стандартын шаардлагыг хангасан байна. Харин Зам1 цэгт II, IX, X саруудад зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс 0.002 - 0.008 мг/м³-аар давсан байна. Хэдийгээр бусад цэгүүдэд стандартад нийцсэн хэдий ч Сум1 цэгт зөвшөөрөгдөх хэмжээнд тун дөхсөн тоосжилттой тохиолдолдлууд цөөнгүй байв. Хяналтын станцын мэдээгээр хэмжилт хийх үеийн нарийн ширхэглэгт тоосны дундаж агууламж 0.002 мг/м³ - 0.024 мг/м³ байв.

Хяналтын цэгт хийгдсэн хэмжилтийн ерөнхий дунджыг бусад цэгүүдийн хэмжилтийн ерөнхий дундажтай харьцуулж, статистикийн т-тестийн аргаар шалгав. Сум.1 ($t=2.81$) болон Зам.1 ($t=3.25$) цэгт хэмжигдсэн нарийн ширхэглэгт тоосны дундаж агууламж хяналтын цэгээс буюу байгалийн тоосжилтоос өндөр агууламжтай байна ($p \leq 0.01$). Өөрөөр хэлбэл эдгээр цэгүүдийн орчимд тоосжилт үүсгэж буй үйл ажиллагаа бодитоор оршиж буйг илэрхийлж байна. Бусад цэгүүдийн хувьд ерөнхий дундаж нарийн ширхэглэгт тоосны агууламж хяналтын цэгийнхтэй статистикийн хувьд ялгаагүй гэж тооцоологдсон байна ($p \geq 0.35$).

Бүдүүн ширхэглэгт тоосны агууламж хяналт

шинжилгээний цэгүүдэд Сум.1 цэгт 0.006 мг/м³ - 0.074 мг/м³, Сум.2 цэгт 0.003 мг/м³ - 0.035 мг/м³, Сум3 цэгт 0.001 мг/м³ - 0.031 мг/м³, Зам.1 цэгт 0.010 мг/м³ - 0.144 мг/м³, Зам.2 цэгт 0.002 мг/м³ - 0.087 мг/м³ байв. Бүдүүн ширхэглэгт тоосны стандартад заасан зөвшөөрөгдөх хэмжээ 0.100 мг/м³ байдаг. Хяналт шинжилгээний цэгүүдэд хэмжигдсэн бүдүүн ширхэглэгт тоосны хоногийн дундаж агууламжийг зөвшөөрөгдөх хэмжээтэй харьцуулахад зөвхөн Зам1 цэгт II сард (0.118 мг/м³) болон X сард (0.144 мг/м³) хэтэрсэн бол бусад цэгүүдэд ямагт стандартад нийцэж байв. Хяналтын станцын мэдээгээр хэмжилт хийх үеийн бүдүүн ширхэглэгт тоосны дундаж агууламж 0.002 мг/м³ ба 0.024мг/м³ байв.

График.3 Графикт бүдүүн ширхэглэгт тоос

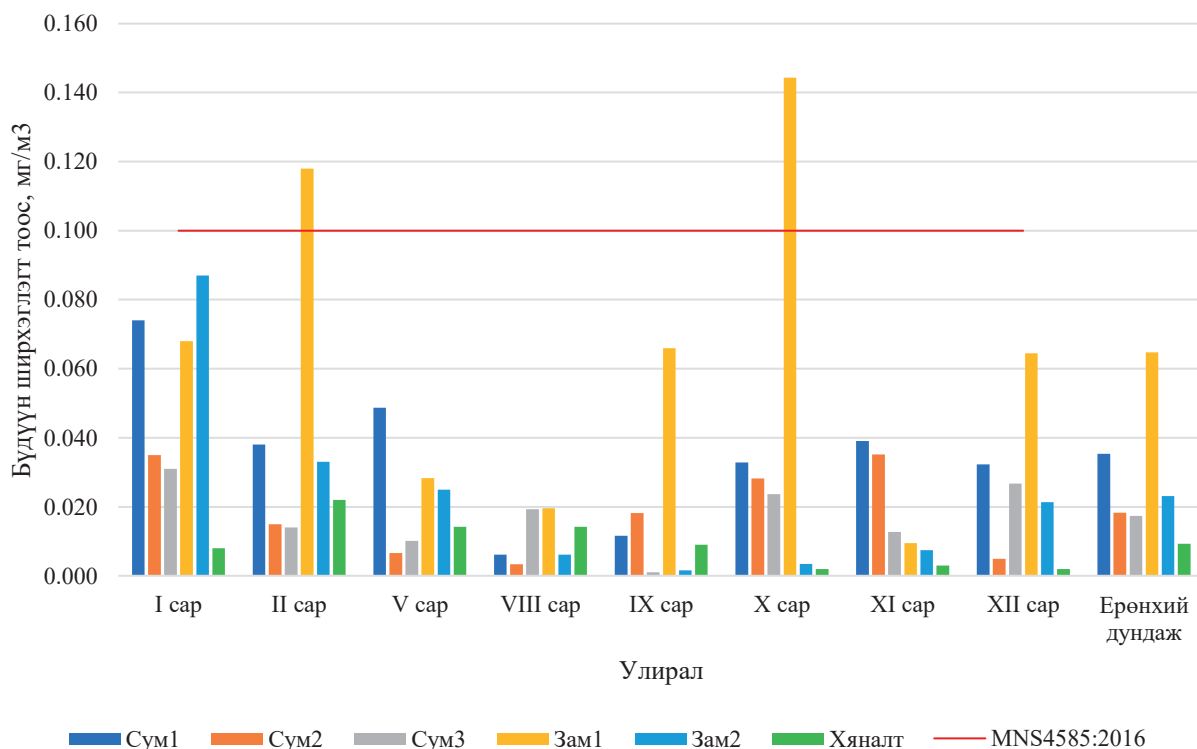
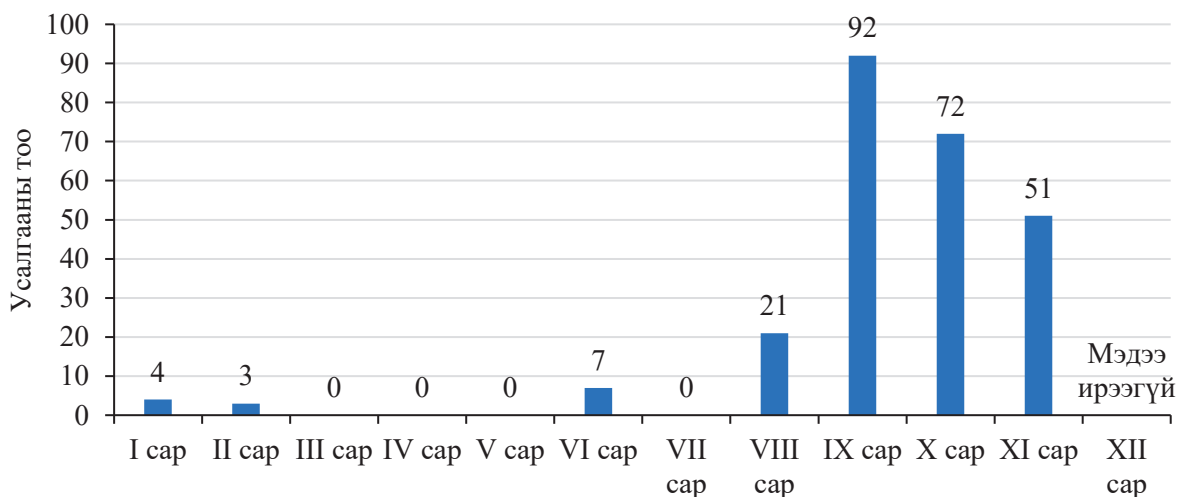

График. 4 Таван толгойн нүүрс тээврийн хатуу хучилттай замаас Оюу толгой хүртэлх сайжруулсан шороон замд хийсэн усалгааны мэдээлэл - 2021

Хэмжилтийн үр дүнг ерөнхийд нь авч үзвэл Ханбогд сумын зүүн талд байрлах Сум.1 цэгт болон Таван толгой нүүрсний замаас Оюу толгой уурхай чиглэлийн сайжруулсан шороон замын дагууд байрлах Зам.1 цэгт хэмжигдсэн тоосжилтын хэмжээ бусад цэгүүдтэй харьцуулахад хамгийн өндөр тоосжилттой байна. Ханбогд сумын зүүн талд буюу зонхилох салхины доод талд байрлах Сум.1 цэгт хэмжигдсэн тоосны агууламж

бусад цэгүүддэх тоосны дундаж агууламжаас харьцангуй өндөр байгаа нь сумын төвийн тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнөөс үүсдэг гэж үзэж болох талтай байна. Зам.1 цэгийн хувьд маргаангүй тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнөөс үүсэх тоосжилт гол эх үүсвэр гэдэг нь тодорхой билээ. Тус замыг сар бүр засварлаж, хоногт 1-3 удаа усалгаа хийхээр төлөвлөн ажилладаг хэдий ч энэ жилийн хувьд Ковид- 19 цар тахлын үеийн хөл

хориотой холбоотойгоор III, IV, V, VII саруудад усалгаа огт хийгдээгүй. Харин VIII сараас усалгааг дахин эхлүүлж, IX сард давтамжийг 4-5 дахин нэмэгдүүлсэн. Хүйтний улирал

эхэлсэнтэй холбоотойгоор усалгааны тоог X, XI саруудад тодорхой тоогоор бууруулсан. XII сард усалгаа үргэлжилсэн бөгөөд тус сарын мэдээ хараахан ирээгүй байна.

2.2.4 Тоорой модны мониторинг

“Мөнх ногоон галба” ТББ нь 2021 оны 05 дугаар сард Ханбогд сумын Уртын гол, Хөх дэл, Хар дэл хэмээх гурван газар дахь тоорой модыг тоолоход нийт 241 ширхэг тоорой мод байв. Үүнд:

1. Уртын голд 149 ширхэг тоологдсон.
2. Хөх дэлд 38 ширхэг тоорой мод тоологдсон.
3. Хар дэлд 54 ширхэг тоорой мод тоологдсон.

Зураг. 8 Зулзаган тоорой модны мониторингийн ажлын явц

Уртын голын тоорой модны мониторингийн 2021 оны 05-10-р сарын судалгааны мэдээг нэгтгэн дүгнэхэд хашааны доторх тоорой модны өндрийн хэмжээ 1-67 см-ээр нэмэгдсэн. Хашааны дотор 5-р талбайн 1 ширхэг модны өндөр 5 см-ээр буурсан. Хашааны гаднах 2 талбайн тоорой мод үндсээрээ үерт урсан.

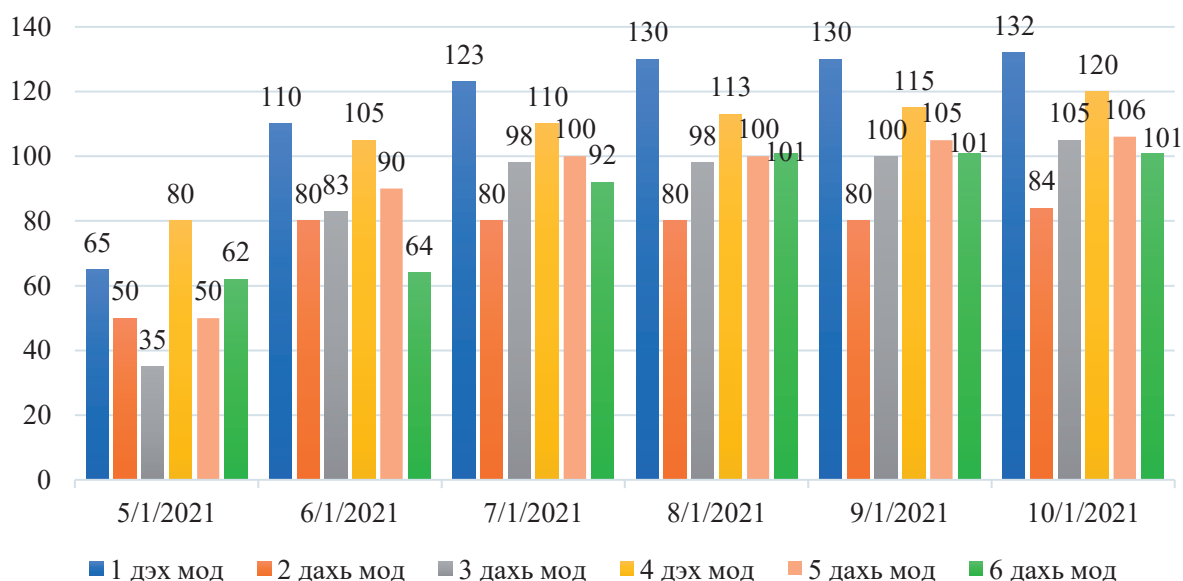

График.5 Хашааны дотор 1-р талбайн тоорой модны өндрийн хэмжээ

Хашааны дотор болон гадна тус бүр гурван залуу тоорой мод сонгож, улирал бүр өндөр болон тойргийн уртыг хэмжихэд хашааны доторх модны өндрийн хэмжээ хашааны гаднах модны өндрийн хэмжээнээс илүү ургасан байна.

Энэ нь залуу тоорой модны навч, мөчрийг тэмээ, мал идсэнтэй холбоотой юм. Хашааны дотор болон гадна тус бүр гурван бие гүйцсэн тоорой мод сонгож, улирал бүр өндөр болон тойргийн уртыг хэмжин судалгааг хийхэд модны ургалт хэвийн байна

Зураг.9 Тоорой модны мониторингийн ажлын явц

2.3 ТОГТВОРТОЙ АМЬЖИРГААНЫ ТӨСӨЛ ХӨТӨЛБӨР

Тогтвортой амьжиргааг дэмжих сургалтын хөтөлбөрт 2017 онд 92 малчин сайн дураараа нэгдэж дараах 4 чиглэлээр төслөө боловсруулж хэрэгжүүлсэн. “Оюу толгой” компаниас төслүүдэд бизнесийн үйл ажиллагаагаа эхлүүлэхэд нь зориулж 300 гаруй сая төгрөгийн санхүүжилт олгосон.

Төсөлд одоогийн байдлаар нийтдээ 49 өрх хамрагдаж байна.

- Газар тариалангийн төсөл – “Энергийн ундарга” хоршоо
- Махны чиглэлийн Ангус үхэр үржүүлэх төсөл – “Үнээгийн говь” хоршоо
- Оёдлын төсөл – “Говь Хан Уран” компани
- Хонины төсөл - “Гавилууд шилмэл сүрэг” хоршоо

Төслүүдийн тогтвортой хэрэгжилтийг хангахад мэргэжлийн туслалцаа үзүүлэх зорилгоор “Хөгжлийн шийдэл” ТББ хамтран ажиллаж байна.

2.3.1 Газар тариалангийн төсөл

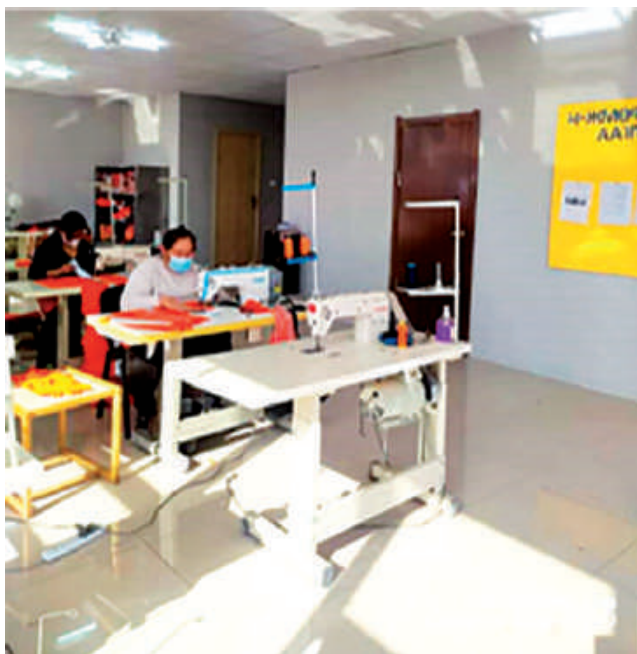
Ханбогд сумын 9 малчин өрх нэгдэж газар тариалангийн чиглэлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зорилгоор “Энергийн ундарга” хоршоог үүсгэн байгуулсан. 2021 онд бизнесийн үйл ажиллагаанд Энергийн ундрага хоршооны нийт 5 гишүүн идэвхтэй оролцож өргөст хэмх, улаан лооль хоршооны 4 хүлэмжинд,

төмс хүнсний ногоог 2га ил талбайд тариалсан мөн хоршооны нэг гишүүн өвөлжөөнийхөө дэргэд малын тэжээлийн ургамлын талбайдаа эрдэнэшиш, төмс хүнсний ногоог тариалж ургац арвин авлаа. Уг хоршоо 2021 онд тариалсан ургацаа орон нутгийн дэлгүүрүүд болон сумын Үүртийн ногоон

хошуу хоршоотой хамтран Оюу толгой компанид бүтээгдэхүүнээ ханган нийлүүлж, борлуулалтын асуудлаа шийдвэрлээд байна. Энэ жил нийтдээ гучин сая төгрөгийн дүн бүхий ногооны тариалалт хийж гишүүд өрхийн амьжиргаандаа хувь нэмэр оруулаад байна.

2.3.2 Оёдлын төсөл

Ханбогд сумын 12 малчин өрх хамтарч оёмол бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх зорилгоор Говь Хан уран компанийг үүсгэн байгуулсан. 2018 оноос хойш Оюу Толгой компанид хөдөлмөр хамгааллын хувцас хэрэгсэл ханган нийлүүлэх гэрээ байгуулан ажиллаж байна. Хувьцаа эзэмшигчиддээ жилд нэг удаа ногдол ашиг олгодог. Компанийхаа 5 жилийн стратеги, дотоод бодлого журмаа сайжруулж хөгжүүлсэн. 2021 онд үйлдвэрлэлийн ажлын байрны нөхцөлөө сайжруулж шинэ байранд нүүн орсон.

2.3.3 Махны чиглэлийн Ангус үхэр үржүүлэх төсөл

Үнээгийн говь хоршоог 12 малчин өрх нэгдэж махны чиглэлийн Ангус үхэр өсгөн үржүүлэх зорилгоор байгуулсан. Хоршоо 2021 оны байдлаар АНГУС үүлдрийн 6 бухтай. 2019 онд мал угаалгын Ванн барьж ашиглалтад оруулж тухайн жилдээ 5000 мал, 2020 онд ойр орчмын малчдын 5000 орчим малыг угаах үйлчилгээг үзүүлсэн.

Ангус бухыг яаж нутагшуулан маллах талаар хоршооны гишүүд туршлагажиж тодорхой хэмжээний мэдлэгтэй болсон. Хоршоо жил бүр үхэртээ туулгалт хийх, угаах ажлыг уламжлал болгон зохион байгуулдаг. Хоршоо жил бүр хамтарч өвс тэжээлээ татан авах ажлыг зохион байгуулдаг.

2.3.4 Махны чиглэлийн Гавилууд хонины аж ахуй эрхлэх төсөл

Ханбогд сумын 13 малчин өрх нэгдэж илүү нугаламт хонь өсгөн үржүүлэх зорилгоор Гавилууд шилмэл сүрэг хоршоог үүсгэн байгуулсан. Гавилууд хэвшлийн хонь дундажаар 5.3-7.8%-иар илүү жинтэй, улсын хэмжээнд 4-рт орох үзүүлэлттэй байдаг. Хоршоонд бүртгэлтэй 13 өрх 2 удаагийн худалдан авалтаар 455 толгой хонийг Оюу Толгой компанийн төслийн санхүүжилтээр

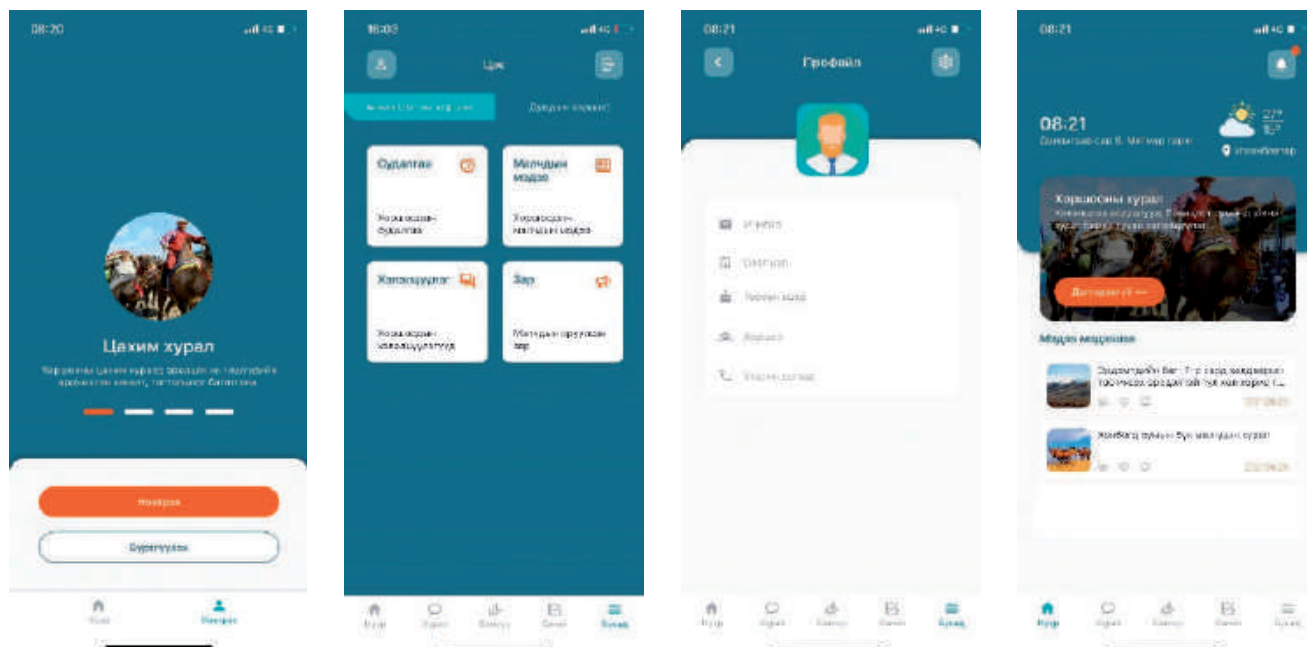
худалдан авч өрхүүдэд маллуулсан.

Мөн Ханбогд сумын ЗДТГ-тай гэрээ байгуулан хуцны суурь үүсгэх ажлыг зохион байгуулах бэлтгэл ажлыг хангаад байна. Цаашид хоршоо ажлын цар хүрээгээ өргөжүүлэхээр арьс нэхий боловсруулах цехийн үйл ажиллагааг эхлүүлэхээр бэлтгэл ажлууд хийж байна.

2.3.5 Малчин аппликэйшн төсөл

Оюу толгой ХХК-н зүгээс Орон нутгийн малчдад чиглэсэн төсөл хөтөлбөрүүд хэрэгжүүлэхэд малчдын санал бодол, тэдний оролцоог хангахыг чухалд үздэг. Аливаа бизнесийн үйл ажиллагаан дээр нийт гишүүдийн оролцоог хангаж, тэдний санал аливаа шийдвэрт нөлөөлдөг аж ахуйн нэгжийн хэлбэр бол хоршоо байдаг. Эдгээрийн нэг нь уг төсөл юм.

Малчин аппликэйшн нь дараах давуу талуудтай:

- Малчид гишүүнчлэлтэй хоршооны талаарх санхүү, үйл ажиллагааны мэдээллийг цаг тухай бүрд нь авах боломжтой
- Хоршооны бүх гишүүдийн хурал, хяналтын зөвлөлийн хурал, тэргүүлэгчдийн зөвлөлийн хурал зэрэг хуралд цахимаар оролцож, хараат бусаар өөрсдийн саналаа өгөх боломжтой.
- Хоршооны дотоод асуудлыг хүссэн үедээ цахим аппликэйшний талбарт оруулж, нийт гишүүн малчдаас санал авах, хэлэлцэх боломжтой
- Малчдад хэрэгцээтэй цаг уур, түүхий эдийн үнэ ханш, мал эмнэлгийн үйлчилгээ, төрийн зарим үйлчилгээтэй холбоотой мэдээллийг цаг алдахгүй авах
- Хүссэн үедээ өөрт хэрэгцээтэй зар оруулах, устгах боломжтой

2.3.6 Оюутны сургалтын тэтгэлэгт хөтөлбөр

Гэрээний холбогдох заалт: Малчдын гомдлыг барагдуулах гэрээ №1 Хавсралт 1-ийн 4.10.2

Хэрэгжүүлэгч: Гурван талт зөвлөл, “Ханбогд хөгжлийн хэлхээ” ТББ

Хамрагдсан оюутны тоо: 22

Оюутны тэтгэлгийн мөнгөн дүн: 200 сая төгрөг

Төсөл хэрэгжих газар: Өмнөговь аймаг Ханбогд сум

Төсөл хэрэгжих хугацаа: 2019 оны 06 дугаар сар – 2022 он

Гурван талт зөвлөл нь Гэрээнд тохирсон ажлын хүрээнд Ханбогд сумын малчин өрхүүдэд хүртээмжтэй байдлаар нийтийн нөхөн олговор олгох үүднээс 2017 онд дотоодын их дээд сургуульд элсэн суралцаж буй малчин өрхийн оюутнуудад сургалтын тэтгэлэг олгох нэг удаагийн ажлыг хэрэгжүүлсэн. “Ханбогд хөгжлийн хэлхээ” орон нутгийн ТББ-тай хамтран хэрэгжүүлж буй энэхүү ажлын үр дүнд малчин өрхийн 22 оюутан хүүхдэд “Оюу толгой” компани 240 сая орчим

төгрөгийн оюутны сургалтын тэтгэлэг олгоно. Үүнээс 2021 оны байдлаар 200 сая төгрөгийн тэтгэлгийг олгоод байна.

2.4 “УНДАЙН ГОЛЫН ӨВ СОЁЛ” ТӨСӨЛ

Гурван талт зөвлөлийн малчдын гомдлыг барагдуулах гэрээнд тусгагдсаны дагуу Ундайн голын дагуух өрхүүдийн ахмад настнуудын “Уламжлалт мал аж ахуйн чиглэлийн өв уламжлал, мэдлэг оюунаа хүүхэд залуучуудад өвлүүлэн үлдээх, уламжлуулах” сургалтыг зохион байгуулахад зориулж “Ундайн голын өв соёл” төслийг Ханбогд сумын ахмадын хороотой хамтран амжилттай ажиллаж байна. Энэхүү төслийн санхүүжилт болох 42,7 сая төгрөгийг 63 ахмад настанд урамшуулал болон

бусад зардалд зориулж олгосон.

Ханбогд сумын 80-аас дээш насны ахмадууд уг төсөлд хамрагдаж ахуй амьдралдаа хэрэгжүүлж ирсэн уламжлалт арга ухаан, эрдэнэт мал сүрэгтэйгээ холбогдох өв соёлоо ирээдүй хойч үеийнхээ залуучуудад өвүүлэн үлдээх их үйлсэд гар бие оролцож байна. Төслийн хугацааны эхний хагаст ахмадуудын зохион байгуулсан сургалтанд 1731 хүүхэд залуус хамрагдсан байна

Нас өндөр болсон ахмадууд маань гэртээ суугаад үр ач нартайгаа хөлөгт тоглоом болон шагайгаар төрөл бүрийн наадгай тоглож өнгөрүүлдэг. Энэ нь нэг талаараа сургалт болж хүүхэд залуусыг уламжлалт тоглоом наадгайгаар тоглоход сургаж байгаа юм.

Ахмадын хорооноос төсөлд хамрагдаж байгаа ахмадууддаа төслийн талаар танилцуулга хийж мөн соёлын биет бус өвийн талаар тайлбарлаж тэднийг идэвхийг өрнүүлэн хамтран ажиллаж байна. Ахмадын хорооны дарга Ч.Амгалан нь Жавхлант багийн ахмад М.Ренчинмядаг гуайтай байгаль орчин, түүх домог сэдвээр ярилцлага хийж “Орон нутгийн сонин”, “Монгол говь” зэрэг сонинд нийтлүүлж мөн цахим мэдээлэл хийсэн. Мөн хагас жилийн хугацаанд цахим орчноор болон

Ахмадын хорооны пэйж хуудсаар дамжуулан Ундайн голын өв соёл төслийн талаар 7 удаагийн мэдээ, мэдээлэл байршуулж иргэдэд хүргэсэн. Хандалт маш сайн, олон харилцагчийн таашаалд нийцсэн мэдээлэл боллоо.

2.5 МАЛЧДЫН ГАР ХУДАГ СЭРГЭЭН ЗАВСАРЛАХ АЖИЛ

Ханбогд сумын “Гурван талт зөвлөл”-ийн малчдын гомдлыг барагдуулах гэрээгээр хэрэгжүүлэхээр тохирсон ажлын хүрээнд хуучин эвдэрч муудсан худгууд болон зун намрын отрын бүсийг усжуулах зорилгоор малчдын гар худгийг сэргээн завсарлах

ажлыг 2019 оноос хийж гүйцэтгэж байна. Засварлах худгийг сонгохдоо Ханбогд сумын багуудын иргэдийн нийтийн хурлаар хэлэлцэж баг тус бүрээс 5 гар худаг жилд нийтдээ 20 гар худгийг засварлаж байна. 2019 оноос хойш одоог хүртэл 56 гар худгыг засварласан байна

2021 оны гар худаг засварын ажлыг Оюу толгой компаниас орон нутагт тендерт зарлаж гүйцэтгэгчээр “Ботгон хөөвөр”, “Хан жавхлант” зэрэг орон нутгийн компани шалгарч, ажлыг гүйцэтгэн, Сумын Засаг даргын Тамгын газраас томилогдсон ажлын хэсэг хянаж хүлээн авч, худаг эзэмшигч малчдыг байлцуулж гүйцэтгэлийн чанарт тэдний саналыг тусгасан.

2.6 МАЛЧДЫН ХОРОО БУУЦ ЗАСВАРЫН АЖИЛ

ГТЗ-ийн 2021 оны 10 сарын 25-ны өдрийн ээлжит хурлын үеэр цаг үеийн нөхцөл байдал, малчдын хүсэлт, саналд тулгуурлан “Ханбогд сумын малчдын хороо бууцыг засварлах ажил”-ыг гүйцэтгэхээр тохиролцсон бөгөөд гүйцэтгэгчээр орон нутгийн “Батсэтгэл” ХХК шалгарч Орон нутгийн засаг захиргаа, “Оюу Толгой” ХХК хамтран ажиллах гэрээг байгуулж, ажлын гүйцэтгэл 47 хувьтай хэрэгжиж байна.

2.7 МАЛЧДЫН ГҮН ӨРМИЙН ХУДАГТ НАРНЫ ЭРЧИМ ХҮЧЭЭР АЖИЛЛАДАГ УС ӨРГҮҮРИЙН ТОНОГ ТӨХӨӨРӨМЖ СУУРИЛУУЛАХ АЖИЛ

Гурван талт зөвлөлийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн хүрээнд Малчдын болон ан амьтны усалгааны зориулалттай нийт 22 гүн өрмийн худагт нарны эрчим хүчээр ажилладаг ус өргүүрийн тоног төхөөрөмж суурилуулах ажлыг гүйцэтгэх аж ахуйн нэгжийг сонгон шалгаруулж, 2022 оны 1 дүгээр улиралд уг ажлыг эхлүүлэхээр төлөвлөсөн.

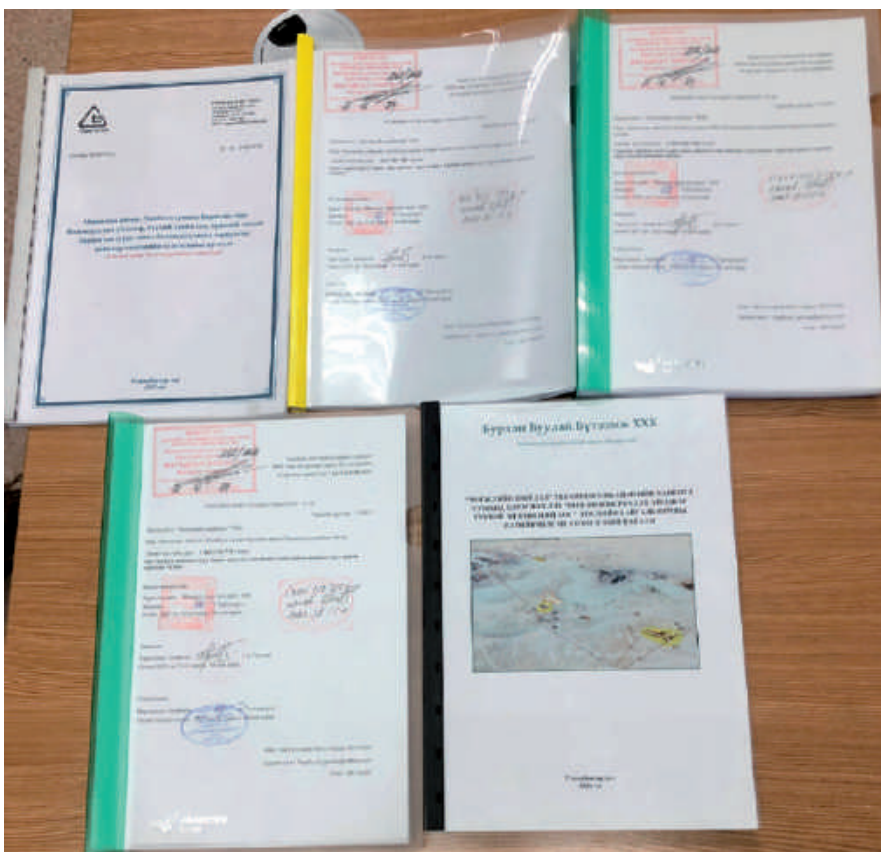
2.8 МАЛ НЯДАЛЖ МАХ БЭЛТГЭХ БОЛОН ХАДГАЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН БАРИЛГА БАРИХ АЖИЛ

Энэхүү ажлын цар хүрээнд Ханган нийлүүлэгч нь Өмнөговь аймгийн Ханбогд суманд байрлах, өдөрт 10 бод, 100 бог мал нядлах хүчин чадалтай, 100 тон мах хадгалах хөргүүр бүхий үйлдвэрийн барилгыг батлагдсан инженерийн зураг төслийн дагуу барьж байгуулан ашиглалтад хүлээлгэн өгнө.

Мал нядалгааны зам, малчны зах төслүүдийн барилгын зураг төсөв боловсруулах ажлын хүрээнд Ханбогд сумын ЗДТГ болон холбогдох мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран ажиллалаа. Зураг төсвийг “Тоонто Гранд” ХХК-тай гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлсэн бөгөөд гэрээний дагуу техникийн нөхцөлүүд батлуулах хүсэлтийг Ханбогд сумын ЗДТГ-аар дамжуулан тухай бүрд нь шаардлагатай зөвшөөрөл авч батлуулах ажлуудыг зохион байгуулж ажилласан.

Мал нядалгааны зам, малчны зах төслүүдийн зураг төсөв стандарт шаардлагын дагуу мэргэжлийн байгууллагуудаар шалгуулан батлагдаж, уг зургийн дагуу мал нядалгааны зам, малчны хүнсний зах, түүхий эдийн зах байгуулах 3 барилгын ажлын бүтээн байгуулалтыг эхлүүлэхэд шаардагдах бичиг баримт бүрдсэн. Үүнд:

- Инженер, геологийн судалгаа
- Барилга угсралтын төсөв (3 барилга)
- Барилга угсралтын загвар зураг
- Барилга угсралтын ажлын зураг
- Барилга бүтэцийн зураг

Мал нядлах үйлдвэрийн байгаль орчны ерөнхий болон нарийвчилсан үнэлгээ

Мал нядалгааны зам төслийн байгаль орчны ерөнхий болон нарийвчилсан үнэлгээг мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран боловсруулан Байгаль орчин аялал жуулчлалын яамны ажлын хэсэгт танилцуулж, баталгаажуулсан.

Төслийн байгаль орчны ерөнхий болон нарийвчилсан үнэлгээг мэргэжлийн байгууллага болох “Бурхан буудай” ХХК-р захиалан гүйцэтгүүлж, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны 11 сарын 15-ний өдрийн хурлаар хэлэлцэж, нэмэлт сайжруулалтайгаар дэмжигдсэн. Нэмэлт сайжруулалтын хүрээнд дараах ажлыг зохион байгуулж, баталгаажуулалтыг хийлгэн, төлөвлөгөөт хугацаанд дээрх ажлуудыг гүйцэтгэж Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны хуралд дахин оролцуулсан. Үүнд:

Үйлдвэрийн хатуу болон шингэн хаягдлыг хэрхэн шийдвэрлэх

Гүний худгийн цэг тогтоох, геодезийн судалгаа

Байгаль орчны үнэлгээний дагуу хатуу болон шингэн хогийг хэрхэх талаар холбогдох мэргэжилтнүүд, мэргэжлийн байгууллагуудтай холбогдож санал солилцсон бөгөөд урьдчилсан байдлаар хатуу хог хаягдлыг сумын ЗДТГ-тай гэрээ байгуулан хогийн цэгт хаях талаар шийдвэрлэх боломжтой талаар тохиролцсон. Харин шингэн хог хаягдлыг Ханбогд сумын “Хан дизель” ОНӨААТҮГ-тай гэрээ байгуулан шийдвэрлэх боломжтой талаар ярилцсан.

А. Үйлдвэрийн хатуу болон шингэн хаягдлыг хэрхэн шийдвэрлэх:

Үйлдвэрээс гарах хатуу болон шингэн хог хэрхэн зайлуулах талаар Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны шийдвэрийн хүрээнд Ханбогд суманд ажилласан ба Байгаль орчны байцаагчтай уулзаж хатуу хог хаягдлыг хэрхэх талаар зөвлөлдсөн ба сумын хогийн цэгт тусгайлан хаяхаар төлөвлөсөн.

Үйлдвэрийн бохир усыг сумын ОНӨААТҮГ-ын төлөөлөлтэй уулзаж тухайн цэвэрлэх байгууламжид нийлүүлэх боломжтой талаар санал солилцсон ба хүчин чадлын $\frac{1}{4}$ ашиглаж байгаа мал нядалгааны үйлдвэрээс гарах бохир усыг өөрийн унаагаар үйлчлэн хүлээн авахаар шийдвэрлэсэн ба Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны 2021 оны 12 сарын 09-ний өдрийн хурлаар хэлэлцэж, хоёр төслийн байгаль орчны нарийвчилсан үнэлгээг хамгаалж батлуулсан.

Цаашид энэхүү үнэлгээний хүрээнд үйлдвэрийн менежментийн төлөвлөгөөг жил бүр Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамаар батлуулж хэрэгжилтийг сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал болон орон нутгийн иргэдэд жил бүр тайлагнаж явах үндсэн чиглэл өгсөн.

Б. Үйлдвэрийн зориулалттай гүний худгийн цэг тогтоох, геодезийн судалгаа

Гүний худгийн цэг тогтоох ажлыг Галба Өөш долоодын сав газраас зөвлөх инженер ажиллуулж үйлдвэр баригдах газарт усны судалгааны тайланг үндэслэн цэг тогтоосон ба ундарга хангалттай гэж үзсэн.

САЙН ҮЙЛС ДЭЛГЭРЭХ БОЛТУГАЙ.

-оОо-

**“МАЛЧДЫН ГОМДОЛ БАРАГДУУЛАХ ГЭРЭЭ-1”, “МАЛЧДЫН ГОМДОЛ
БАРАГДУУЛАХ ГЭРЭЭ-2”-НИЙ ХЭРЭГЖИЛТ (2021 ОН)**

Дэд сэдэв	Гэрээний заалт	Хийгдэх үйл ажиллагаа	2020 оны хэрэгжилт	2021 оны хэрэгжилт
Бэлчээр 60%	1.1	Сумын нутаг дэвсгэр дахь алдагдсан бэлчээрийн бүст тохируулга хийхийн тулд бэлчээрийн тогтолцоог дахин боловсруулах	2010-2013 онд Монголын Бэлчээрийн менежментийн холбоо, 2014-2015 онд Нутаг Партнерс, 2018-2019 онд Вектор мэл зэрэг байгууллага бэлчээрийн менежментийн төлөвлөгөө боловсруулж, мониторинг судалгааны тайлан өгсөн. Иргэд, малчдын дэмжлэг авахгүй байгаа, Малчидтай хамтран ажиллаж ойлгуулах нь илүү үр дүнтэй. ХанбогдсумандхийгдсэнсудалгаануудадүндэслэнБэлчээрийн менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, 4 баг дээр хэлэлцүүлэг зохион байгуулах, ИТХ-р хэлэлцүүлж, батлуулах Оюу Толгой ХХК-ийн санхүүжилтээр Ханбогд суманд бэлчээрийн судалгаа хийсэн тайлангуудыг танилцуулж, мэдээлэл өгөх, Мэдээлэл өгөх, танилцуулга материал бэлтгэх, хэлэлцүүлэг зохион байгуулах ажлын зардлыг хариуцах	Ажлын гүйцэтгэлийн үзүүлэлт нь суманд бэлчээр ашиглагчдын холбоо байгуулсан байх, бэлчээрийн менежментийн төлөвлөгөө боловсруулж, үр дүнг тооцож ажилласан байх
	1.2	Малчид уламжлалт байдлаар нүүдэллэх, ус бэлчээрийг чөлөөтэй хүртэх байдлыг дэмжиж, худаг, бэлчээрт малчид хориг тавьдгийг багасгах	Засаг даргын захирамж гарсан. Ханбогд сумын бэлчээрийн усан хангамжийн зориулалтаар ашигладаг Гүн өрмийн болон инженерийн хийцтэй худгуудад гэрээ хийх	Гэрээний тоо харах
	1.3	Бэлчээрийн доорх усны нөөцийн судалгааны үр дүнд тулгуурлан худаг барих хөтөлбөрөөр дамжуулан шинэ бэлчээр нэмж бий болгох. Малчдын эзэмшлийн эрхийг тодорхой болгож, хэрэгжүүлэх	Усжуулах шаардлагатай байгаа бэлчээрийн зураг, талбайн хэмжээ, хэрэгцээтэй байгаа уст цэгийн тооцоо, Отрын бүс буюу нөөц бэлчээрийг тодорхойлсон байх, Аймгийн Хүнс, хөдөө аж ахуйн газар, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар, Сав газрын захиргаадаас холбогдох зөвшөөрлийг авсан байх, Уст цэг шинээр үүсгэх цэгийн нарийвчилсан байршлыг тогтоож өгнө. худаг хүлээн авах акт, хариуцлагын болон эзэмшүүлэх гэрээ байгуулах	(Гэрээний 2.2, 2.7 заалттай уялдах нэмж бичих) 1. Аймгийн Хүнс, хөдөө аж ахуйн газрын судалгаанд үндэслэн нэмэлт шаардлагатай судалгааг ОНЗЗ гаргах ажиллах 2. 2022 онд баг бүрт гүн өрмийн худаг 2ш шинээр гаргах, гар худаг 16, туршилтын гар худаг 4-ийг гаргана. Цаашид худаг шинээр гаргах болон засварлах ажлыг 2027 он хүртэл хэрэгжүүлэх бөгөөд квотыг жил бүр тогтооно.
	1.4	Улсаас үндэсний шинжээчид томилж өгөх, сургалт явуулах зэргээр орон нутгийн захиргаанд дэмжлэг үзүүлэх, энэ арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд малчид, орон нутгийн байгууллагууд, бүх түвшний засаг захиргаа (баг, сум, аймаг, холбогдох мэргэжлийн байгууллагууд) санаачлагыг гартаа авч, бүгд хүчин чармайлт гаргах	2014-2015 бэлчээр шинжилгээний чиглэлээр 5 мэргэжилтэн сургалтанд суусан. Одоо шинэ 2 мэргэжилтэнийг сургаснаар 100 болно	Төрөөс жил бүр тогтмол хийгддэг ажил
	1.5	ГТЗ нь хамааралтай талуудыг татан оролцуулахад идэвхитэй оролцож малчдад холбогдох тусалцаа үзүүлэхэд ГТЗ-өөс гадуур идэвхитэй үүрэг гүйцэтгэх: Талууд одоо үйл ажиллагаа явуулж буй байгууллагууд, орон нутгийн иргэдийн болон засаг захиргааны бүтцийн газрууд (ж нь: багийн иргэдийн нийтийн хурал, сумын иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал, мал аж ахуйн тасаг, газар ашиглалтын жилийн төлөвлөгөө боловсруулах үйл явц) зэрэг Сумын хөгжил цэцэглэлтэд чухал үүрэгтэй болохыг хүлээн зөвшөөрөх. Тухайлбал сумын засаг захиргаа малчдад газар, устай холбоотой маргаантай асуудлыг шийдвэрлэж ирсэн уламжлалт арга барилаа сэргээх эсвэл бэхжүүлэн хэрэглэх замаар ОТ-той хамааралгүй мал маллагаанд холбоотой асуудлаа хэрхэн шийдвэрлэж болох талаар бодолцоход туслаж дэмжих	Засаг даргын захирамжийг малчдад мэдээлсэн байх	Хасах
	1.6	Газрын харилцаа, геодези, зураг зүйн газраас (ГХГЗЗГ) нөөц ашиглалт, нөөцийн эрхийг тодорхойлох, газар болон нөөц ашиглалтыг төлөвлөх ажлыг хэрэгжүүлэхэд нь хамтран ажиллах	Өвөлжөө хаваржааны кадастарын зураг хийсэн гүйцэтгэлийн тоог нь ГТЗ-ийн хуралд танилцуулаад биелсэнээр хаах	Өвөлжөө хаваржааны кадастарын зураг хийсэн гүйцэтгэлийн тоог нь ГТЗ-ийн хуралд танилцуулаад биелсэнээр хаах

	1.9	ОТ нь бэлчээрийн боломжийг түргэн нэмэгдүүлэхийн тулд дор дурдсан болон тэдгээрээр хязгаарлахгүйгээр аливаа эвдсэн/орхисон газруудаа (Хавсралт А) аль болох хурдан нөхөн сэргээх, эвдэгдсэн газраас тоос босох хугацааг богиносгох, хуучин буюу ашиглаж буй карьерууд дээр гарах ослын эрсдлийг бууруулах	Нийт 10 ажлын дундаж үзүүлэлтээр дүгнэв. Манлайн замыг ашигладаг бусад тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг зөвшөөрөгдсөн зам, маршрутын дагуу журамлах (захирамж гаргах), нөхөн сэргээсэн талбайд зөвшөөрөлгүй машин явуулахгүй байхыг хариуцах, Цагаан хад-Гашуун Сухайт хооронд ашигласан карьерийн үлдсэн 2т нь нөхөн сэргээлт, Манлайн шороон замын хажуугийн салаа шороон замуудыг нөхөн сэргээх	ОТ БОХ ОНЗЗ мэдээлэл өгөх
УС 35%	2.1	ОТ-н усны төлбөрийн 50%-ийг сумын төсөвт эргүүлэн хуваарилах талаарх хүсэлтийг аймгийн ИТХ-д хандаж гаргах, хүсэлт илгээх	Ерөнхий сайдад бичиг явуулсан.	Аймгийн ИТХ-д хүсэлт явуулах
	2.2 & Г-2 7	Гүехэн гар худгууд барих хөтөлбөрийн хэлбэрээр нийтийн нөхөн олговор олгох, малчид нүүдлээ хийн, бэлчээрийн нөөцийг ашиглахыг дэмжин, малчдад уламжлалт амьжиргаагаа үргэлжлүүлэн эрхлэх хэвээр үлдээхийн тулд худгуудыг 4 багийн нутагт тараан байрлуулах.	Чандмань эрдэнэ төслийг яэн. 5 гар худаг шинээр, 10 гар худаг сэргээн зассан. Худаг засварын бригад байгуулна. Усжуулах шаардлагатай байгаа бэлчээрийн зураг, талбайн хэмжээ, хэрэгцээтэй байгаа уст цэгийн тооцоо, Отрын бүс буюу нөөц бэлчээрийг тодорхойлсон байх, Хүнс, хөдөө аж ахуйн газар, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар, Сав газрын захиргаадаас холбогдох зөвшөөрлийг авсан байх, Уст цэг шинээр үүсгэх цэгийн нарийвчилсан байршлыг тогтоож өгнө. худаг хүлээн авах акт, хариуцлагын болон эзэмшүүлэх гэрээ байгуулах	1.3 заалттай уялдана.
	2.7 Г-2 14	Гидрогеологийн судалгаа (бэлчээрийн доорх усны нөөцийн судалгааг) санхүүжүүлж мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх	Өмнөх хурлуудаар хэлэлцээд геофизикийн цэгэн судалгаа болгон өөрчилсөн. 1.3-тай уялдуулахад анхаарч, биелсэн гэж үзэх, Хүнс, хөдөө аж ахуйн газар, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар, Сав газрын захиргаадаас холбогдох зөвшөөрлийг авсан байх, Уст цэг шинээр үүсгэх цэгийн нарийвчилсан байршлыг тогтоож өгнө. худаг хүлээн авах акт, хариуцлагын болон эзэмшүүлэх гэрээ байгуулах шат шатны үр дүнг тухай бүрт малчдад мэдээлэх, шинээр гаргах уст цэгийн байршлыг багийн иргэдийн нийтийн хурлаар хэлэлцэж батлах, худаг хүлээн авах акт, хариуцлагын болон эзэмшүүлэх гэрээ байгуулах	1.3 заалттай уялдана.
	4.10.4.8	Малчдын хэрэглээний гүн өрмийн худгийг сэргээгдэх эрчим хүчинд холбоход дэмжлэг үзүүлэх	Төслийг 2027 он хүртэл үргэлжлүүлнэ. Малчдын санхүүгийн оролцоо байна худаг хүлээн авах акт, хариуцлагын болон эзэмшүүлэх гэрээ байгуулах, Шалгуурын дагуу төсөлд хамрагдах малчдын нэрсийг тодорхойлох, Малчдын санхүүгийн оролцоог баталгаажуулах, худаг хүлээн авах акт, хариуцлагын болон эзэмшүүлэх гэрээ байгуулах	2022 онд 22 худаг дээр хийгдэх ажил
МОНИТОРИНГ 69%	12	Бэлчээрийн мониторингийн цэг хамтын шинжилгээнд нэмэх	Баг бүрт шинэ цэг нэмсэн. Цаашид гүйцэтгэлийн тайлан сонсох шаардлагатай	"Мөнх ногоон галба" ТББ-ын тайланг жил бүр сонсох
	13.6.1	Одоогийн гэрээлж байгаа мониторингийг үе шаттайгаар орон нутгийн мониторингоор солих бодлого баримталж, орон нутгийн мэргэшсэн байгууллага, малчдыг мэргэжлийн мониторинг хийх түвшинд чадавхижуулах, малчид чин сэтгэлээсээ оролцож, хариуцлагатайгаар хандах нь мониторингийг бодитой, үр дүнтэй хэрэгжүүлэхэд зайлшгүй чухал, иймд мониторингийн ажлыг цалин урамшуулалтай болгох, оролцоог хангахын тулд хөтөлбөрүүд мал маллагааны хэв маягт тохирсон, малчид хянан баталгаажуулах боломжтой, шинжлэх ухааны үндэслэлтэй, итгэл үнэмшлийг хангасан, хүртээлтэй, найдвартай байлгахын тулд баримт хамтран олж тогтоох аргачлалыг ашиглан боловсруулж, хэрэгжүүлэх		"Мөнх ногоон галба" ТББ байгуулан хэрэгжүүлж байна. Заагдсан ажлууд бүрэн хийгдсэн. Энэ ажил нь байнга хийгдэж байх ажил юм.
	10	ХХБ-ын зураг төсөлд оруулах өөрчлөлт - ТХХЗ-ийн тайлан	"Мөнх ногоон галба" ТББ-тай хамтран хяналт мониторингийн ажлыг яаралтай эхлүүлэх, Мониторингийн ажлын даалгаварт оруулах саналын жагсаалт гаргаж "Мөнх ногоон галба" ТББ-г өгөх, Мониторингийн арга зүй боловсруулахад дэмжлэг үзүүлэх, Мониторингийн арга зүй болон уурхайн тайлбайд ажиллахад дэмжлэг үзүүлэх, Хөндлөнгийн тайланг өгөх Орон нутгийн мэргэжилтэн бэлтгэх асуудлыг судлах	Хөндлөнгийн тайланг өгөх Орон нутгийн мэргэжилтэн бэлтгэх асуудлыг судлах

НӨХӨХ ОЛГОВОР 89%	3.4	Орон нутгийн харилцааны ажлыг өргөжүүлэх, Багийн ОТ ба малчдын (мөн орон нутгийн бусад иргэдийн) хооронд хоёр талын үр дүнтэй харилцаа бий болгох үүрэг бүхий, бэлтгэгдсэн хүмүүсээс бүрдүүлэх. Үүнд мөн албан ёсны уулзалуудад оролцох, жишээ нь багийн хуралд суух, орон нутгийн захиргаа болон сонгогдсон албан тушаалтнуудтай ойр холбоотой байх, Түүнчлэн "эмзэг" гэж тогтоогдсон хүмүүс гэх мэт явагдаж буй нөхөн олговрын хөтөлбөрт хамрагдсан хүмүүстэй байнгын холбоотой байх, цаг зав гарган сумын хэмжээгээр явж, хүмүүстэй нээлттэй найрсаг, сайн харилцаа тогтоох гэх мэт. ОТ-н үйл ажиллагааны талаар цаг үеийн мэдээллийг (ялангуяа барилгын ажлын үеэр, Уурхайн Лицензтэй Талбайн гадна ажиллаж буй гэрээт байгууллагуудын үйл ажиллагаа, хэн хаана юуг хэдий хугацаагаар хийж буй, хүмүүсийг ажилд яаж авч байгаа гэх мэт) малчид, орон нутгийн бусад иргэдэд хүргэх, мэдээллийг удирдлагадаа танилцуулж байхын тулд орон нутгийн харилцааны ажилтнууд ОТ компани дотроо маш сайн харилцаа холбоотой байна		Хүн хүч, бэлтгэгдсэн байдлыг харж 100 хувь болгох, жилд тогтмол тайлан зөвлөлд өгөх
	3.5	ОТ-н гомдлыг барагдуулах механизмыг сайжруулах. ГТЗ-ийн бусад гишүүдтэй хамтран хөндлөнгийн этгээдэд хандах тухай хувилбарыг тодорхой болгоно. Одоо ашиглаж буй гомдлыг барагдуулах механизмын талаар малчид, орон нутгийн бусад иргэдэд танилцуулж, зөвлөлдөн зөвлөлдөөнөөр гарсан саналд үндэслэн, шаардлагатай бол засаж залруулах. Өөрчилсөн зүйлсийн талаар үр дүнтэйгээр нийтэд мэдээлэн, ОТ-н талаар гомдолтой иргэдийг тус механизмыг ашиглахыг хөхүүлэх	ГТЗ-ийн гишүүдийн ирүүлсэн саналын дагуу гомдол барагдуулах журмыг сайжруулсаныг танилцуулах	Журмаа танилцуулах
	3.2	Хөөн хэлэлцүүлж байгаа нөхөн олговрын хэрэгжилт, ахицад мониторинг хийж, улирал тутамд ГТЗ-д танилцуулна. Үүнд: Нэхэмжлэлийн хороонд ирсэн өргөдлүүд, хүлээн зөвшөөрсөн эсвэл татгалзсан хариу, татгалзах болсон шалтгаан, тохиролцоонд хүрсэн нөхөн олговрын гэрээ, олгосон нөхөн олговор зэрэг орно	Хөөн хэлэлцүүлгийн гэрээ зурагдаж дуусахаар мэдээллийг ГТЗ-д хүргүүлэх	Гэрээ хийгдээгүй 3 өрхийн гэрээг хийх, Хаах
	4.4	Дараах шалгуур хангасан малчин өрхүүдэд 2004 оны Гэрээний 1.3 дахь заалтыг хэрэгжүүлэх хүрээнд хөөн хэлэлцүүлж орох хүсэлтээ нөхөн олговрын нэхэмжлэлийн хороонд тавих боломж олгох	Хөөн хэлэлцүүлгийн гэрээ зурагдаж дуусахаар мэдээллийг ГТЗ-д хүргүүлэх	Гэрээ хийгдээгүй 3 өрхийн гэрээг хийх, Хаах
	4.5	2004 онд нүүлгэн шилжүүлэлтэд хамрагдсан 10 өрхийн хувьд дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх		Тогтвортой амьжиргааг дэмжих төсөл хөтөлбөрт хамруулах
	4.5.2	2004 онд нүүлгэн шилжүүлсэн 10 өрхийг тогтвортой амьжиргааны хөтөлбөрт (Энэ төлөвлөгөөний 4.10.4) хамруулах	Хамрагдаагүй үлдсэн 3 айлын гэр бүлийн гишүүд буюу үр хүүхдүүд хамрагдуулах боломжийг судлах, хамрагдсан байдлыг ГТЗ-д танилцуулах	
	4.8	2011 оны нөхөн олговор аваагүй, дараах шалгуур хангасан малчин өрхүүдэд нөхөн олговор олгох	Хөөн хэлэлцүүлгийн гэрээ зурагдаж дуусахаар мэдээллийг ГТЗ-д хүргүүлэх	Гэрээ хийгдээгүй 3 өрхийн гэрээг хийх, Хаах
	4.9	2011 онд нөхөн олговор авсан 89 өрхийн хувьд дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх		
	4.9.2	Үр дүнгийн үнэлгээний дүгнэлтийг харгалзаж 2011 оны нөхөн олговрын гэрээнүүдийг дуусгавар болгох эсвэл цаашид арга хэмжээ авах шаардлагатай эсэхийг ГТЗ/Нөхөн олговрын ажлын хэсэг шийдвэрлэх	11 өрхөд үр дүнгийн үнэлгээ хийлгэх Үр дүнгийн үнэлгээний дүнд авч хэрэгжүүлж буй ажлын танилцуулга хийх	
	4.9.3	Нөхөн олговроо гүйцэд аваагүй эсвэл ямар нэгэн гомдол санал гаргасан өрхүүдийн асуудлыг Нэхэмжлэлийн Хороогоор хянан шийдвэрлэх	Хөөн хэлэлцүүлгийн гэрээ зурагдаж дуусахаар мэдээллийг ГТЗ-д хүргүүлэх	

4.10.2 Г-2 13.4	Магадлан итгэмжлэгдсэн их дээд сургуульд суралцаж буй малчдын оюутан хүүхдүүдийн сургалтын тэтгэлэг олгох - (тохиролцоонд хүрсэн өдрийн байдлаар оюутан байгаа хүүхдүүдийг нь төгсгөл олгох) - ингэхдээ голч оноо нь 2.7-оос дээш. Сум орон нутгийн хөгжилд хувь нэмэр оруулах чиглэлийн суралцаж буй малчдын оюутан хүүхдүүдэд олгох	Жил бүр явцын тайланг ГТЗ-д танилцуулна. Бүх оюутан төгссөнөөр дуусгавар болно	Гэрээний заалтаар дүгнэж хаагаад, 2022 оны төлөвлөгөөнд оюутны тэтгэлэг олгох талаар ярилцах
4.10.4.3	Хороо засварын баг байгуулж ажиллах төсөл	Төсөл боловсруулах, тендер зарлах засварлах хороо бууцны жагсаалтыг тодорхойлох, эрэмбэлэх. Малчдын санхүүгийн оролцоог тодорхой болгож баталгаажуулах, Ажлын гүйцэтгэлийг хүлээн авах акт, Санхүүжилтийг шийдвэрлэх	Ажлын гүйцэтгэлээр үнэлэх Дундын хоршоотой холбох
4.10.4.4	Малчны зах байгуулах буюу Малын гаралтай түүхий эдийг үйлдвэрлэгчдэд ханган нийлүүлэлтийн сүлжээг бий болгоход дэмжлэг үзүүлэх төсөл	Засаглалын бүтцээ байгуулах, менежментийг баг томилох, тогтвортой хэрэгжилтийг хариуцах Эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх (барилга байгууламжийн зөвшөөрөл, газар, дэд бүтэц) санхүүжилт шийдвэрлэх(суурь судалгаа, зураг төсөв, барилга байгууламж)	
4.10.4.5	Малчдад хүрэх эрүүл мэндийн үйлчилгээг сайжруулах төсөл	Гүйцэтгэгч ажлын явц, цаашдын үйл ажиллагааны тогтвортой байдал зэргийг танилцуулна. Тэндээс гарч ирэх дүгнэлт саналыг үндэслэн хаах эсэхийг шийднэ	Эрүүл малчин 1,2 хөг хэрэгжсэн, Эрүүл малчин 3 төсөл хэрэгжинэ
4.10.4.6	Малын тэжээлийн ургамал тариалах төсөл	Энэ төслийн оронд хэрэгжих төслийн санал боловсруулах ажлын хэсэг. Ажлын хэсэг ажиллаад, боловсруулсан хувилбарыг хэлэлцэж байж хэрхэн хаах шалгуур, хийгдэх ажлыг тодорхойлно	"Хөгжлийн шийдэл" ТББ-аас дэмжлэг авч, үр ашгийн тооцоо хийх
4.10.4.9	Залуу малчдад дэмжлэг туслалцаа үзүүлэх, "Залуу малчин" (35-аас доош насны) төсөл хэрэгжүүлэх (Ханбогд сумын 2024 он хүртэлх МААХХ-т тусгагдсан)	Гүйцэтгэгч ажлын явц, цаашдын үйл ажиллагааны тогтвортой байдал зэргийг танилцуулна. Тэндээс гарч ирэх дүгнэлт саналыг үндэслэн хаах эсэхийг шийднэ Залуу малчин төсөл дээр Ажлын хэсэг хяналт тавьж ажиллах	ЗХТөвөөс мэдээлэл авах
4.10.4.10	Мал нядалгааны шугам барих, байнгын ажиллагаатай болох	Засаглалын бүтцээ байгуулах, Эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх (барилга байгууламжийн зөвшөөрөл, газар, дэд бүтэц), менежментийг баг томилох, тогтвортой хэрэгжилтийг хариуцах санхүүжилт шийдвэрлэх (суурь судалгаа, зураг төсөв, барилга байгууламж)	
4.10.5	Малчид болон орон нутгийн иргэдийн жижиг, дунд бизнесийг чадавхижуулах сургалт явуулах, бизнес эрхлэхэд дэмжлэг үзүүлэх жижиг зээл авах боломж олгох (ХААН Банк-аар дамжуулан зээлийн хүсэлт тутамд 30 сая хүртэлх зээл олгохоор тохиролцсон)	МТ-Хэрхэн зээлэнд хамрагдах талаар малчидад мэдээлэл хүргэх, хэдэн малчинд мэдээлэл өгснөө мэдээлэх ОТ-Зээлд хамрагдсан малчдын тоон мэдээлэл гаргах	Хурлаар санал солилцох
4.10.6	Ханбогд сумын төвийн сайжруулсан замыг хатуу хучилттай болгох, Ханбогд сумын цэвэр усан хангамж, бохир усны шугам суурилуулах зэрэг Малчдаас ирүүлсэн саналыг Өмнөговь аймгийн Ханбогд сумын төвийн хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг хангах нэгж Ханбогд Хөгжлийн Хороонд уламжилж шийдүүлэх	Энэ ажлын заалт, зорилго чиглэл, гүйцэтгэлийн шалгуурыг тодорхой болгох. ГТЗ-ийн Удирдах нэгж	Хурлаар санал солилцох
4.10.7	Ханбогд сум харилцаа холбооны сүлжээний хамрагдалтыг нэмэгдүүлэхийн тулд Юнителийн сүлжээний антенныг Гавилууд багт байрлуулах ажлыг хэрэгжүүлэх	Санхүүжилтийг хэрхэн шийдэх талаар судлаж, шийдэлийг дараагийн хуралд танилцуулах. ГТЗ-ийн Удирдах нэгж	
4.10.4.2	Худаг засварын баг байгуулах төсөл: Энгийн уурхайн болон инженерийн хийцтэй уст цэг засварладаг баг байгуулах төслийн санал боловсруулан ГТЗ-д танилцуулах (орон нутгийн малчид болон мэргэжлийн байгууллага хамтарсан баг)	Төсөл боловсруулах, тендер зарлах, Сэргээн засварлах худгийн жагсаалтыг тодорхойлох, эрэмбэлэх. Малчдын санхүүгийн оролцоог тодорхой болгож баталгаажуулах, худаг эзэмшигчтэй гэрээ байгуулах, Худаг хүлээн авах акт, хариуцлагын болон эзэмшүүлэх гэрээ байгуулах	Гэрээний 1.3-тай уялдах
4.10.4.7	Хиймэл нуур цөөрөм, хур борооны ус цуглуулах хөв байгуулах Баг тус бүрээр хөв байгуулах	Төслийг хэрхэн хэрэгжүүлэх ажлын хэсэг. Дараагын хуралд төслийн санал танилцуулах. Ажлын хэсэг ажиллаж, боловсруулсан хувилбарыг хэлэлцэн шалгуур үзүүлэлт, хийгдэх ажлыг тодорхойлно.	Багийн хурлаар дэмжигдэхгүй байгаа
4.10.4.1	Амьдрах ухааны цогц сургалтын төсөл	Гүйцэтгэгч ажлын явц, цаашдын үйл ажиллагааны тогтвортой байдал зэргийг танилцуулна. Тэндээс гарч ирэх дүгнэлт саналыг үндэслэн хаах эсэхийг шийднэ	

УНДАЙ 66%	8	Халив Дугатын голын бүрэн бүтэн байдал хангах, Халив Дугатын голын ус нэвтрүүлэх зохистой механизм бий болгох	Судалгааны ажил хийгдэж байгаа	Зураг төслийн хувилбарууд гарсан, хэлэлцүүлэг хийх
	13.3	Ажлын байранд мэргэжлийн ур чадварыг дэдлагажуулан сургах ОТ-н сургалтанд давуу байдлаар хүмүүсийг хамруулах боломжийг судлаад хэлэлцэх	Энэ ажил сайн хийж байна. Урт хугацаанд хэрэгжих ажлуудыг гэрээ хаах үед 100% болгоно	
	13.2	Ахмадын холбоотой хамтарч төсөл хэрэгжүүлэх	Төслийн санал боловсруулах, 2020 оны Төслийн санхүүжилтийг шийдвэрлүүлэх	Жилдээ нэг удаа тайлан сонсох
	5.1	Говийн төгөл-мод тарих төсөл	Гүйцэтгэгчээс нэгдсэн тайлан авах, 2020 танилцуулга хийлгүүлэх	Гүйцэтгэгчээс нэгдсэн тайлан авах, танилцуулга хийлгүүлэх
	2	Бор Овоог хөндөхгүй төлөвлөгөө	Гэрээ хаах үед газар дээр нь очиж шалгах, Шинэ болон хуучин зургийг архивт хадгалуулах	Бор овоог хөндөхгүй байхтай холбоотой ОТ уурхайн төлөвлөгөө авах
	3.2	Бор Овоогийн задгайн ургамалжуулалт	Нөхөн сэргээлт хүлээн авах комисс ажиллуулах	ОТ БОХ ОНЗЗ мэдээлэл өгөх
	11.1	Уст баг модны карьер хөв цөөрөм байгуулж, ургамалжуулах (Ургамалжуулалтын төлөвлөгөөг малчидтай хамтран боловсруулж үйл ажиллагааг хэрэгжүүлж үр дүнд шинжилгээ хийх)	2020 оны 8 сард тооллого хийгдсэн.	
	6	УЛТ-Ундайн голын урсгал хаагдсан 3 хэсэгт шийдэл		
	3.1	Одоогийн гэрээлж байгаа мониторингийг үе шаттайгаар орон нутгийн мониторингоор солих бодлого баримталж, орон нутгийн мэргэшсэн байгууллага, малчдыг мэргэжлийн мониторинг хийх түвшинд чадавхижуулах, малчид чин сэтгэлээсээ оролцож, хариуцлагатайгаар хандах нь мониторингийг бодитой, үр дүнтэй хэрэгжүүлэхэд зайлшгүй чухал, иймд мониторингийн ажлыг цалин урамшуулалтай болгох, оролцоог хангахын тулд хөтөлбөрүүд мал маллагааны хэв маягт тохирсон, малчид хянан баталгаажуулах боломжтой, шинжлэх ухааны үндэслэлтэй, итгэл үнэмшлийг хангасан, хүртээлтэй, найдвартай байлганы тулд баримт хамтран олж тогтоох аргачлалыг ашиглан боловсруулж, хэрэгжүүлэх	“Мөнх ногоон галба” ТББ байгуулан хэрэгжүүлж байна. Заагдсан ажлууд бүрэн хийгдсэн. Энэ ажил нь байнга хийгдэж байх ажил юм	
	4.1	Айванхо Майнс Монголия Инк (АММИ)-н 2004 оны нүүлгэн шилжүүлэлтэд хэрэглэсэн арга барил нь ялангуяа харилцаа холбооны тухайд асуудалтай байсныг ОТ малчдын өмнө хүлээн зөвшөөрч 2004 онд нүүлгэн шилжүүлсэн өрхүүдийн асуудлыг шийдэхийн тулд ГТЗ-ийн хүрээнд хамтран ажиллах	Хэрэгжсэн	
Ус	3.1	Бор Овоогийн задгайн ургамалжуулах төлөвлөгөө		
	3.3	Бор Овоон задгайн самбар байршуулалт		
	4	Бор Овоон задгайн фото зураг музейд		
	13.1	Ундайн гол дагуу нутагладаг зорилтот малчин өрхийн нэрсийн жагсаалт		
	2.4	2.2-т заасан бэлчээрийн усны нөөцийн гидрологийн судалгааны үр дүнд шинээр худга гаргаж шийдсэний дараа одоо ус зөөж байгаа түр зуурын арга хэмжээг үе шаттай зогсоох	Уурхай орчмын малчин өрхүүдэд Ус зөөвөрлөн хүргэх журамыг хаахаар шийдвэрлэв	
	2.5	Гүний хоолой орчмын гоожиж буй бүх цооногуудыг бөглөж, Багийн Иргэдийн Нийтийн хурлаал хэлэлцэж ирүүлсэн малчдын хүсэлтэнд тулгуурлан оргиж буй 2 цооног малчдад ахуйн зориулалтаар ашиглуулах	Гүйцэтгэл бүрэн хийгдсэн	
	2.6	Гүний хоолой, Галбын говь дахь ОТ-н усны хайгуулын цооногуудаас орон нутгийн малчдын бэлчээрийн усан хангамжийн зориулалтаар ашиглах боломжтой 12 цооногийг Ханбогд суманд хүлээлгэн өгөх	Гүйцэтгэл бүрэн хийгдсэн	

Бэлчээр	1.7	Малын тооны өсөлт, тавиул малын эзэн хэн болохыг илүү дэлгэрэнгүй судалгаа шинжилгээ Ханбогд суманд хийх	1.1-тэй уялдуулж байхыг анхаарч, биелсэн гэж үзэж хаах	
	1.10	ОТ-н уурхайн үйлдвэрлэлийн хашаалсан талбайн тодорхой хэсэгт мал бэлчээрлүүлэх зохицуулалт хийх зорилго бүхий 2015 оны 3-р сарын 20-нд батлагдсан Уурхайн хашаалсан талбайд түр хугацаагаар мал бэлчээрлүүлэх журмыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх	Хийгдсэн	
НО	1	Уучлалын захидал		
	4.2	ГТЗ нь хөндлөнгийн бие даасан нарийн бичгийн даргын тусламжтай ажиллаж болох бөгөөд, 2004, 2011 оны хөтөлбөрийн дагуу малчид нөхөн олговор авах шалгуурыг хангасан эсэхийг шийдвэрлэх "Нөхөн Олговрын Нэхэмжлэхийн Хороо"-ны үүрэг гүйцэтгэж ажиллана		
	4.3	Нөхөн Олговрын Нэхэмжлэлийн Хорооны үйл ажиллагааны журмыг хамтран боловсруулж ашиглах		
	4.6	2004 оны нүүлгэн шилжүүлэлтийн заасан бүсэд өвөлжөө, хаваржаа, өвөлжөө хуваан эзэмшиж байсан, 2004 оны нүүлгэн шилжүүлэлтийн нөлөөлөлд өртөж нөхөн олговор авах нэхэмжлэлийг хөөн хэлэлцүүлж шалгуурыг хангасан малчдад 2004 онд олгож байсан нөхөн олговрын хэмжээтэй дүйцэхүйц эсвэл тухайн багцаас бууруулахгүй нөхөн олговор олгох	Биелсэн. Өргөдөл гомдол гарвал журмын дагуу хэлэлцэнэ	
	4.5.1	2004 оны нүүлгэн шилжүүлсэн өрхөөс ажлын байргүй байгаа 2 өрхийг Амьжиргааг дэмжих тэтгэлэгтэй сургалтад нэг жилийн хугацаанд хамруулах		
	4.9.4	2004 ба 2011 оны нөхөн олговрын гэрээний нууцлалыг хадгалах тухай зүйл заалтыг цуцалж иргэд нөхөн олговрын талаарх мэдээллээ бусдад ил болгохыг хүсвэл энэ боломжийг нээлттэй болгох		
	4.9.1	2011 оын нөхөн олговрын гэрээний 1) Үр дүнгийн үнэлгээ, 2) Хэрэгжилтийн аудитыг хөндлөнгийн байгууллагаар хийлгэх		
Мониторинг	3.3	Өнгөрсөн оныхоо гүйцэтгэл, ирэх оны төлөвлөгөө, орон нутгийн эдийн засагт үзүүлсэн нөлөөлөл, ажил олголт, орон нутагт төлсөн татвар, хураамж, орон нутгийн худалдан авалт, байгаль орчны нөлөөлөл, байгаль орчны нөлөөллийн мониторинг ба менежментийн хөтөлбөрүүд, холбогдох тоо баримт, нийгмийн гүйцэтгэл, нөхөн олговрын хөтөлбөр, эмзэг хүмүүст тусалсан байдал, сургалт, бизнес эрхлэлт, Хамтын ажиллагааны гэрээний хүрээнд санхүүжүүлсэн төслүүд, хандив зэргийг хамарсан мэдээллийг жил бүр Ханбогд суманд гаргаж өгөх ба үүнийг Монгол хэлээр малчид, ард иргэдэд хүртээлтэй хэлбэрээр гаргах		

oOo

ХАНБОГД СУМЫН ГУРВАН ТАЛТ ЗӨВЛӨЛ
2021 он